

Rapport 2016:21

Skolundersökningen om brott 2015

Om utsatthet och delaktighet i brott

Skolundersökningen om brott 2015

Om utsatthet och delaktighet i brott

Rapport 2016:21

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-87335-77-8
URN:NBN:SE:BRA-676

© Brottsförebyggande rådet 2016
Produktion: Ordförrådet AB
Författare: Anna Frenzel
Omslag: Maimi Parik
Tryck: Lenanders Grafiska AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Wolters Kluwer, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post kundservice@wolterskluwer.se

Förord

Ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling är en återkommande fråga i samhällsdebatten. Det är välkänt att många ungdomsbrott begås utan att de upptäcks och polis-anmäls. Detsamma gäller även ungdomars utsatthet för brott. Självdeklarationsundersökningar är därför en värdefull källa till kunskap både om ungdomsbrottslighetens omfattning, karaktär och utveckling, och om ungdomars utsatthet för brott.

Det övergripande syftet med Skolundersökningen om brott (SUB) är att beskriva hur vanligt det är att elever i årskurs nio uppger att de utsatts för vissa typer av brott, samt hur vanligt det är att de deltagit i olika typer av brott eller andra riskbeteenden. Sverige är ett av få europeiska länder som regelbundet har möjlighet att beskriva detta på annat sätt än enbart genom kriminalstatistik.

Rapporten vänder sig till anställda inom rättsväsendet och socialtjänsten och till andra som intresserar sig för ungdomsfrågor.

Rapportens författare är Anna Frenzel, utredare på Brå. Värdefulla synpunkter har lämnats av såväl en intern som en extern referensgrupp. Rapporten har granskats vetenskapligt av Jerzy Sarnecki, professor vid Stockholms universitet, som har lämnat värdefulla synpunkter på rapporten och inför undersökningens framtid.

Brå vill rikta ett stort tack till alla rektorer och lärare som hjälpt oss att genomföra undersökningen och självfallet också till alla elever som delgett oss sina erfarenheter.

Stockholm i december 2016

Erik Wennerström
Generaldirektör

Thomas Hvitfeldt
Tillförordnad enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	11
Bakgrund	12
Reformering av undersökningen nödvändig	13
Syfte	14
Metod	15
Upplägg och genomförande	15
Urval och bortfall.....	17
Tillförlitlighet och jämförbarhet.....	20
Resultatredovisning.....	21
Utsatthet för brott	24
Sammantagen utsatthet för brott.....	25
Utsatthet i relation till olika bakgrundsfaktorer	26
Utsatthet för misshandel	26
Utsatthet för hot	29
Utsatthet för sexualbrott	31
Utsatthet för rån	34
Utsatthet för olika former av stöld	36
Utsatthet för kränkningar via internet och mobbning	38
Oro för att utsättas för brott.....	41

Delaktighet i brott och andra riskbeteenden.....	44
Sammantagen delaktighet i brott.....	45
Delaktighet i våld.....	46
Delaktighet i stöld.....	48
Delaktighet i skadegörelse.....	49
Delaktighet i narkotikabrott.....	50
Delaktighet i andra brottsliga beteenden.....	51
Delaktighet i andra riskbeteenden.....	53
Delaktighet i brott i relation till olika bakgrundsfaktorer....	54
Analys av metodförändringen och utveckling över tid.....	63
Utsatthet för våld.....	64
Utsatthet för stöld.....	66
Delaktighet i grövre våld.....	67
Delaktighet i stöld.....	68
Provat narkotika.....	69
Slutsatser.....	71
Referenser.....	72
Bilagor.....	75
Bilaga 1. Utsatthet för brott.....	75
Bilaga 2. Delaktighet i brott.....	76

Sammanfattning¹

Det övergripande syftet med Skolundersökningen om brott är att utifrån självdeklarerade uppgifter bland elever i årskurs nio undersöka utsatthet för brott samt delaktighet i brott och andra riskbeteenden.

De brottstyper som undersöks skiljer sig något när det gäller utsatthet för brott och egen delaktighet i brott. När det gäller utsatthet för brott efterfrågas utsatthet för olika former av stöldbrott, misshandel, hot, rån och sexualbrott. Utöver dessa undersöks även utsatthet för kränkningar via internet samt mobbning. När det kommer till elevernas delaktighet i brott ställs frågor främst om delaktighet i stöldbrott, våldsbrott, skadegörelse och narkotikabrott. Därutöver undersöks även delaktighet i vissa andra brottsliga beteenden (till exempel inbrott, illegal fildelning samt att man använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort). Även delaktighet i vissa andra typer av riskbeteenden efterfrågas, till exempel om man skolkat från skolan en hel dag och om man druckit sig berusad. Den referensperiod som efterfrågas gällande både utsatthet och delaktighet i brott är de senaste tolv månaderna.

Undersökningen genomförs bland elever i årskurs nio på ett urval av skolor i Sverige. Den består av en pappersenkät som eleverna anonymt fyller i under skoltid. I årets undersökning har totalt 4 659 elever medverkat.

Nästan hälften av eleverna utsatta för något brott

Resultaten från Skolundersökningen om brott visar att nästan hälften av eleverna uppger att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Utsatthet för brott är alltså vanligt förekommande bland ungdomar.

---

¹ En engelsk version av denna sammanfattning finns på Brås webbplats, www.bra.se. Klicka där på fliken *Publikationer*, och skriv sedan in rapportnumret i sökfältet.

Totalt sett är utsatthet för brott ungefär lika vanligt bland tjejer som bland killar, även om strukturen skiljer sig åt mellan könen. Stöld är den brottstyp som störst andel både tjejer och killar uppger att de blivit utsatta för. Bland killar är det även vanligt att de uppger att de blivit utsatta för misshandel och rån, medan en större andel tjejer uppger att de utsatts för hot och sexualbrott. Grövre misshandel och rån är de brottstyper som förefaller vara vanligast att eleverna har polisanmält.

Utsatthet för kränkningar via internet ett utbrett problem

Samtidigt är utsatthet för kränkningar via internet ett relativt nytt problem som snabbt blivit väldigt utbrett; en tredjedel av tjejerna och en femtedel av killarna uppger att de blivit utsatta för att någon har skrivit kränkande saker om dem på internet under de senaste tolv månaderna. Dessutom uppger var fjärde tjej och var sjätte kille att de under perioden råkat ut för att någon lagt upp bilder eller filmklipp på dem, som de inte ville ska spridas. När det gäller mobbning uppger ungefär fyra av tio tjejer och tre av tio killar att de utsatts för mobbning. Trots att majoriteten av dessa elever uppger att det skett ganska sällan, uppger en betydande andel elever att de blivit mobbade ibland eller ofta (ungefär 16 procent av tjejerna och 11 procent av killarna uppger detta).

Det är också vanligt att elever som blivit utsatta för hot uppger att det skett via internet eller sociala medier; en tredjedel av de tjejer och en fjärdedel av de killar som utsatts för hot uppger att hotet skedde via internet eller sociala medier.

Tydligt mönster mellan utsatthet för mobbning och utsatthet för brott

Resultaten visar på en tydlig koppling mellan utsatthet för mobbning och utsatthet för brott. Bland de elever som uppger att de blivit utsatta för mobbning ibland eller ofta är det en betydligt större andel som även uppger utsatthet för olika typer av brott (misshandel, hot, rån, våld och sexualbrott). Mönstret ser likadant ut för både tjejer och killar.

Vanligt med utsatthet för brott i skolmiljön

När det gäller de platser där de tillfrågade eleverna utsatts för brott, visar resultaten att detta ofta sker i skolmiljön. Detta gäller framför allt för både lindrigare och grövre misshandel, men också för hot och sexuellt ofredande. Utsatthet för rån och sexuellt tvång verkar inte förekomma i skolmiljön i samma utsträckning som övriga typer av brott.

Vissa grupper av elever uppger oftare utsatthet för brott

När det gäller vilka grupper av elever i årskurs nio som uppger att de utsatts för brott finns vissa tendenser. Generellt sett uppger elever med utländsk bakgrund, elever som bor i lägenhet och elever med skilda/separerade föräldrar i högre utsträckning att de utsatts för olika typer av brott. Likaså uppger en större andel elever vars föräldrar saknar universitets- eller högskoleutbildning och elever som uppger att minst en av föräldrarna saknar arbete utsatthet för brott. Även familjens ekonomiska resurser verkar ha betydelse för utsatthet för brott, då elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser i högre grad uppger att de utsatts för brott jämfört med övriga elever.

Nästan hälften av eleverna även delaktiga i brott

Precis som med utsatthet för brott är det inte heller särskilt ovanligt att elever i årskurs nio är delaktiga i olika typer av brott eller andra riskbeteenden. Ungefär hälften av eleverna uppger att de begått någon form av stöldbrott, våldsbrott eller skadegörelse, eller provat narkotika, vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Det är en större andel killar som uppger att de begått någon av de fyra typerna av brott, men skillnaden mellan könen ser olika ut för de olika brottstyperna. Minst skillnad mellan könen är det vad gäller stöldbrott och störst när det gäller våldsbrott. Samtidigt visar resultaten att ju grövre brott och ju fler händelser det handlar om, desto mindre andel av eleverna är det som uppger att de har sådan erfarenhet. För samtliga fyra typer av brott är det vanligast att de elever som begått brott uppger att de gjort det 1–2 gånger under de senaste tolv månaderna.

Delaktighet i stöldbrott vanligast

Stöldbrott är den typ av brott som den största andelen eleven uppger att de begått; nästan fyra av tio elever uppger detta. Därefter kommer våldsbrott. Att ha begått skadegörelse är också förhållandevis vanligt, medan att ha provat narkotika är den typ av brott som minst andel elever uppger att de begått.

Vanligt med illegal fildelning och att planka i kollektivtrafiken

Bland de övriga brottsliga beteenden som efterfrågas i Skolundersökningen om brott är de vanligaste illegal fildelning samt att ha plankat² i kollektivtrafiken. Det är en betydligt större andel killar

² Att ha plankat i kollektivtrafiken definieras i denna undersökning som att man har åkt buss, spårvagn, tunnelbana, pendeltåg eller tåg utan att betala.

än tjejer som uppger att de ägnat sig åt illegal fildelning, medan att ha plankat i kollektivtrafiken är ungefär lika vanligt bland tjejer som bland killar.

Flera bakgrundsfaktorer har betydelse för delaktighet i brott

Det finns flera olika bakgrundsfaktorer som samvarierar med risken att begå stöldbrott, våldsbrott eller skadegörelse eller att prova narkotika. De två bakgrundsfaktorer som har störst inverkan är om familjen har svaga ekonomiska resurser samt om föräldrarna är skilda/separerade. Utöver detta uppvisar killar en större risk att begå våldsbrott, skadegörelse och att prova narkotika jämfört med tjejer.

Inledning

Hur vanligt det är att ungdomar begår brott är en kriminalpolitiskt betydelsefull fråga. Omfattningen av den faktiska brottsligheten bland unga är dock svår att bedöma fullt ut av olika skäl. En potentiell källa till kunskap om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär är den officiella kriminalstatistiken. Kriminalstatistiken innehåller bland annat uppgifter om personer som blivit lagförda för brott³, men eftersom lagföringsstatistiken enbart berör vad som hänt i slutet av rättskedjan, ger den en begränsad bild av ungdomsbrottsligheten. Majoriteten av eleverna som ingår i denna undersökning är 15 år när de besvarar enkäten, och ombeds då berätta om sin delaktighet i brott under de senaste tolv månaderna. Eleverna är alltså inte straffmyndiga under den referensperiod som efterfrågas, vilket innebär att de brott som fångas upp i denna undersökning inte skulle ha inkluderats i lagföringsstatistiken även om de kommit till rättsväsendets kännedom.

Många brott begås dessutom utan att de upptäcks, och även om de upptäcks är det inte säkert att de anmäls och registreras. Även när brottet anmäls är det vanligt att man inte kan binda någon gärningsperson till brottet. Sammantaget betyder detta att långt ifrån alla gärningspersoner slutligen hamnar i den officiella kriminalstatistiken. Liknande problem återfinns när det gäller personers utsatthet för brott, där den officiella kriminalstatistiken över anmälda brott enbart redovisar brott som blivit polisanmälda. Ett flertal tidigare studier har visat att mörkertalet är stort för många typer av brott (se till exempel Brå 2016a). Därför är självdeklarationsundersökningar en viktig källa till kunskap om ungdomars utsatthet för brott, samt om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär. Med hjälp av självdeklarationsundersökningar har man möjlighet att få en bild även av brottslighet som inte kommer till rättsväsendets kännedom, även om denna

---

³ Med lagföring menas att en person antingen fått en fällande dom i tingsrätt, fått ett godkänt strafföreläggande från åklagare eller meddelats åtalsunderlåtelse.

typ av undersökningar självfallet också har vissa metodologiska problem.

Metoden innebär att personer, oftast genom en pappersenkät, får besvara frågor som rör deras handlande och erfarenheter. Denna typ av undersökningar genomförs vanligen med ungdomar i skolan och enkäten besvaras i regel anonymt. Självdeklarationsundersökningar (regionala eller rikstäckande) har kommit att användas såväl i Sverige som i vissa andra europeiska länder, för att studera trender i brottsligheten och pröva hypoteser om varför ungdomar begår brottsliga handlingar (se till exempel Balvig 2011, Salmi 2009, Kivivuori 2007 samt El-Khoury & Sundell 2005).

I Brås skolundersökning om brott ställs frågor främst om utsatthet för brott och egen delaktighet i brott och andra riskbeteenden, men även om relationer till föräldrar och kompisar, fritidsintressen samt elevens inställning till olika påståenden.

Denna rapport fokuserar på att redovisa hur utsattheten för brott och delaktigheten i brott ser ut i olika grupper av elever i årskurs nio. Resultaten bedöms i hög grad vara representativa på riksnivå. De huvudsakliga brottstyper som ingår i undersökningen är utsatthet för stöld, misshandel, hot, rån och sexualbrott samt delaktighet i stöld, våld, skadegörelse och narkotikabrott. Då det är sannolikt att ungdomar även begår många andra typer av brott, gör denna undersökning inte anspråk på att mäta den totala ungdomsbrottsligheten.

Undersökningen ger även möjlighet att undersöka tänkbara orsaker till att vissa ungdomar begår fler brott än andra. I det insamlade materialet finns underlag för att undersöka i vilken mån en elevs brottsbelastning har samband med vissa faktorer och omständigheter som forskning på området ofta betonar som viktiga riskfaktorer. Denna typ av analyser kan komma att presenteras i olika fördjupningsstudier från Brå samt i extern forskning.

Bakgrund

Skolundersökningen om brott har genomförts sedan 1995. Undersökningen initierades vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (Ring 1999), och har sedan 1999 genomförts på Brå. Under perioden 1995–2005 genomfördes undersökningen vart annat år. Därefter genomfördes den vart tredje under perioden 2005–2011. Den senaste datainsamlingen, som denna rapport baseras på, skedde 2015.

Frågorna utformades ursprungligen efter viss förebild av frågor som använts i ett internationellt projekt med självdeklarationsundersökningar i olika länder (Junger-Tas m.fl. 1994).

Reformering av undersökningen nödvändig

Inför årets undersökning gjordes bedömningen att flera moment och delar av undersökningen behövde ses över, för att skapa en stabil undersökning inför framtiden.

Det första som sågs över var urvalsförfarandet, som inte ändrats sedan Brå tog över ansvaret för undersökningen 1999. Urvalet har sedan dess baserats på skolor, vilket inneburit att samtliga klasser i årskurs nio i de utvalda skolorna har ombetts medverka. Risken med detta urvalsförfarande är att om en skola avböjer medverkan i undersökningen, faller ibland många klasser bort. Denna risk ökar dessutom när skolor numera blir ombedda att medverka i fler undersökningar än tidigare. På grund av dessa risker gjordes bedömningen att det är mer lämpligt att använda ett urvalsförfarande som baseras på klasser, vilket innebär att enbart en klass i årskurs nio per medverkande skola väljs ut. Detta förfarande torde minska bördan för de utvalda skolorna.

Ytterligare ett moment i undersökningen som behövde ses över var datainsamlingen. Hittills hade denna skett internt på Brå, men när ansvaret för undersökningen förflyttats inom Brå gjordes bedömningen att det är mer lämpligt att anlita en extern leverantör som specialiserar sig på denna typ av datainsamling. På detta sätt kan Brå istället fokusera på att arbeta med utvecklingen, förvaltningen och produktionen av statistiken.

Slutligen gjordes även bedömningen att en reformering av frågeformuläret var nödvändig. Språket behövde ses över och frågeformuläret behövde struktureras om för att underlätta för eleverna som medverkar i undersökningen och minska risken för feltolkningar. Reformeringen av frågeformuläret skedde i flera steg, och synpunkter hämtades in både från en intern och från en extern referensgrupp. Därutöver genomfördes även noggranna tester i Statistiska centralbyråns (SCB) mättekniska laboratorium. En tydlig struktur på frågeformuläret och tydligare dokumentation innebär att undersökningen säkrats upp inför kommande år.

De förändringar som genomförts har alltså bedömts som nödvändiga, inte minst för att lägga en stabil grund för en tidsserie in i framtiden. Ett vanligt sätt att hantera metodförändringar i löpande undersökningar är att ett år dela upp undersökningen, i en hälft med det gamla metodupplägget och en hälft med det förändrade metodupplägget. Då kan man få en bild av hur stor inverkan metodförändringen har på resultaten. I detta fall skulle ett sådant test dock ha blivit mer resurskrävande än vad som bedömdes som försvarbart. Dessutom har det även tidigare genomförts metodförändringar, som innebar att det inte fanns en fast referens att utgå från. De nödvändiga förändringarnas inverkan på resultatnivåerna är därmed inte närmare känd. Utifrån

en försiktighetsprincip innehåller därför huvudredovisningarna i denna rapport inte jämförelser med motsvarande resultat från tidigare undersökningsomgångar. I rapportens avslutande kapitel görs dock vissa analyser och jämförelser med tidigare resultat och andra studier, som en vägledning för de användare som är intresserade av analyser av utvecklingen över tid.

Syfte

Det övergripande syftet med denna typ av undersökning är att studera utsatthet för brott och delaktighet i brott över tid, men då flera metodologiska förändringar genomförts inför årets undersökning är inte jämförelser över tid huvudfokus i årets undersökning. Fokus ligger istället på att jämföra utsattheten för brott samt delaktigheten i brott och andra typer av riskbeteenden bland olika grupper av elever i årskurs nio.

För analyser av ungdomsbrottslighetens utveckling fram till 2011 hänvisas till Brås tidigare publikationer av Skolundersökningen om brott⁴ samt Brås kommande rapport om brottsutvecklingen i Sverige⁵.

---

⁴ Brå 2013.

⁵ Denna rapport publiceras under våren 2017.

Metod

Skolundersökningen om brott behandlar dels frågor om utsatt-
het för vissa typer av brott under de senaste tolv månaderna,
dels frågor om delaktighet i brottslighet och andra typer av bete-
enden som kan betraktas som riskbeteenden. Vidare ställs även
frågor om relationen till föräldrar och kompisar samt frågor om
skolan.⁶ Det finns även ett flertal påståenden som eleven får ta
ställning till. Mer utförlig information om urval, datainsamling
och andra metodologiska frågor finns att läsa i den tekniska rap-
porten (Brå 2016b).

Upplägg och genomförande

Inför årets datainsamling har en generell översyn gjorts gällande
urvalsmetoden samt möjligheten att gå över till att använda
webbenkät istället för pappersenkät. Utöver detta har enkäten
även genomgått en revidering med efterföljande expertgranskning
och kognitivt test hos Statistiska centralbyrån (SCB). Mer om
dessa olika moment finns att läsa i den tekniska rapporten.⁷

Översyn av urvalsmetoden

Fram till datainsamlingen inför årets rapport har urvalsmetoden
byggt på ett slumpmässigt urval skolor, där samtliga klasser i
årskurs nio ombetts medverka. Denna urvalsmetod var inte helt
okomplicerad, eftersom det kunde bli ett stort bortfall om en
skola med många elever i årskurs nio avböjde att medverka. Det-
ta, i kombination med att skolor ombeds verka i allt fler enkät-
undersökningar varje år, medförde att Brå beslutade att förändra
urvalsdragningen inför årets rapport, och därmed minska bördan
för de medverkande skolorna.

Den urvalsmetod som används i årets datainsamling liknar till
viss del den urvalsmetod som användes de två första åren då

---

⁶ Den kompletta enkäten återfinns i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

⁷ Brå 2016b.

undersökningen genomfördes (1995 och 1997).⁸ Den nya metoden innebär att urvalet sker i två steg. I det första steget dras ett slumpmässigt urval skolor som har årskurs nio ur Skolregistret. I det andra steget görs ett slumpmässigt urval av en klass i varje utvald skola. Fördelen med denna typ av urval är att storleken på bortfallet inte påverkas i samma utsträckning om en skola avstår från att medverka. Detta urvalsförfarande används även vid flera andra större enkätundersökningar.⁹ Förfarandet beskrivs mer i detalj i avsnittet *Urval* nedan.

Översyn av möjligheten att använda webbenkät

Inför årets datainsamling undersöktes möjligheten att använda webbenkät istället för pappersenkät, dels eftersom administratören kring pappersenkäter medför högre kostnader, dels i syfte att underlätta för skolorna. Efter flera överväganden om elevernas anonymitet och skolornas tekniska lösningar beslutades dock att inte använda webbenkäter i årets datainsamling. Detta utesluter dock inte möjligheten att använda webbenkäter i framtiden.

Översyn av frågeformuläret

Även en översyn av frågeformuläret har genomförts inför årets datainsamling. Syftet med översynen var dels att uppdatera enkäten rent språkligt, dels att se över vilka frågor som inte ansågs vara aktuella längre samt om det saknades nya aktuella frågeområden.

Datainsamling

SCB fick uppdraget att genomföra datainsamlingen, inklusive formgivning och utskick av enkäterna och registrering av de inkomna svaren genom skanning. Datainsamlingen genomfördes i skolorna huvudsakligen under december 2015. De elever som var frånvarande vid det ordinarie insamlingstillfället gavs möjlighet att besvara enkäten i efterhand, dock senast 15 januari 2016.¹⁰

Efter att SCB levererat datamaterialet till Brå skedde vissa rättningar av data för att identifiera de enkäter som var alltför ofullständigt eller oseriöst ifyllda. Rättningen skedde i flera steg med hjälp av olika filter.¹¹

⁸ Att urvalsmetoden ändrades 1999 berodde på att SCB inte längre förde register över samtliga klasser i årskurs nio eller antalet elever i varje klass.

⁹ Bland annat CAN:s undersökning om skolelevers droganor och Folkhälsomyndighetens undersökning om skolbarns hälsovanor.

¹⁰ De skolor som ännu inte svarat fick då telefonpåminnelser, vilket innebär att datainsamlingen avslutades 29 januari 2016.

¹¹ Mer ingående information om rättningen och vilka filter som använts finns i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

Urval och bortfall

Den nya urvalsmetoden innebär att urvalet skedde i två steg (se tabell 1). I det första steget drogs ur Skolregistret ett slumpmässigt urval om 330 skolor som har årskurs nio. Urvalsramen omfattade totalt 1 681 skolor, och elevpopulationen omfattade totalt 102 691 elever. Alla skolor hade inte samma sannolikhet att komma med i urvalet, utan sannolikheten var proportionell mot skolans elevantal. Med denna metod undviker man överrepresentation av skolor med få elever i årskurs nio. Urvalsramen delades in i sex olika landsdelar (stratum) utifrån län.¹²

Till rektorerna på dessa skolor skickades sedan e-post med instruktioner för att fylla i en webbenkät, som efterfrågade information om antalet klasser i årskurs nio, klassernas beteckning samt elevantalet i respektive klass. Totalt skickades fem påminnelser ut till berörd personal på skolorna, och SCB ringde och påminde vissa skolor.

Under urvalsprocessens gång visade det sig att elva av de utvalda skolorna egentligen inte hade någon klass i årskurs nio (trots att de skulle ha det enligt Skolregistret) eller var specialsolor.¹³ Dessa skolor tillhör därmed inte undersökningens målpopulation, och räknas därför som övertäckning. Detta ger en slutgiltig urvalsstorlek på 319 skolor. Totalt besvarade 231 av dessa 319 skolor webbenkäten.

Tabell 1. Urval och bortfall på skolnivå i Skolundersökningen om brott 2015.

	Antal	Andel
Antal skolor, urval 1	330	
<i>därav</i>		
<i>övertäckning (specialskolor eller skolor som saknade årskurs nio)</i>	11	
Totalt antal skolor i urval 1	319	100,0
<i>därav</i>		
<i>antal skolor som besvarat webbenkäten</i>	231	72,4
<i>bortfall</i>	88	27,6
Antal skolor, urval 2	231	100,0
<i>därav</i>		
<i>deltagande skolor</i>	224	97,0
<i>bortfall</i>	7	3,0

I det andra steget av urvalet skickades e-post ut till berörd personal på de 231 deltagande skolorna, med information om vilken

¹² Vilka län som ingår i vilket stratum framgår av tabell 1 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

¹³ Till exempel sjukhusskolor.

klass som valts ut samt instruktioner för hur datainsamlingen skulle gå till. Till dessa skolor postades även lådor med enkäter, svarskuvert och instruktionsbrev till lärarna. Två påminnelser skickades ut till skolorna, och därefter genomfördes även telefonpåminnelser. Datainsamlingen pågick under december 2015 och januari 2016. Totalt medverkade 224 av de 231 skolorna. Totalt medverkade 4 659 av 5 560 elever, vilket ger en svarsfrekvens på 83,8 procent av det totala antalet elever i de 231 skolor som ingick i steg 2 av urvalet (se tabell 2).

Tabell 2. Urval och bortfall på elevnivå i Skolundersökningen om brott 2015.

	Antal	Andel
Totalt antal elever i deltagande skolor	5 560	100,0
<i>därav</i>		
<i>deltagande elever</i>	4 659	83,8
<i>bortfall</i>	901	16,2

Andelen svarande skolor skiljer sig till viss del mellan de olika landsdelarna (stratumen), men det går inte att se något tydligt mönster.¹⁴ I den landsdel där andelen svarande skolor var högst var andelen 80,9 procent, medan den var 60,9 procent i den landsdel där andelen svarande skolor var lägst.

De medverkande skolorna har en god geografisk spridning över landet. Svarsfrekvensen är högre bland skolor med ett större elevantal, jämfört med mindre skolor.¹⁵ Svarsfrekvensen är högre i kommunala skolor än i skolor med enskild huvudman, så kallade friskolor (71,3 respektive 66,2 procent). Totalt sett går 85,5 procent av de medverkande eleverna i en skola med en kommunal huvudman, medan 14,5 procent går i en skola med en enskild huvudman. Detta stämmer mycket väl överens med hur det ser ut på nationell nivå; totalt sett går 85 procent av eleverna i grundskolan i skolor med kommunala huvudmän, medan resterande 15 procent går i skolor med enskilda huvudmän.

Externt bortfall

Det externa bortfallet i Skolundersökningen om brott utgörs av elever som valts ut till undersökningen, men som inte vill eller kan delta. Det externa bortfallet kan delas upp i två kategorier: dels på skolnivå, dels på elevnivå (se tabellerna 1 och 2).

¹⁴ Se tabell 1 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

¹⁵ Se tabell 4 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

På skolnivå beräknas bortfallet på de skolor som faller bort i steg 1 av urvalet (27,6 procent av skolorna), och på de skolor som i steg 1 av urvalet meddelar att de ska medverka, men som sedan trots detta inte medverkar (3 procent).

På elevnivå beräknas bortfallet på de elever, i de medverkade klasserna, som inte medverkar (16,2 procent). Bortfallet av elever beror främst på frånvarande elever, samt i vissa fall på att eleven inte behärskade svenska tillräckligt bra för att kunna besvara enkäten.¹⁶ Skolorna ombads att ge frånvarande elever möjlighet att besvara enkäten vid ett senare tillfälle. Majoriteten av de frånvarande eleverna kan antas vara borta på grund av sjukdom eller andra legitima orsaker. Enligt uppföljningar av bortfall som har gjorts i liknande undersökningar utgör olovligt frånvarande elever en minoritet av de frånvarande (se till exempel CAN 2015). Bortfallsnivån på elevnivå är i linje med vad man ofta får vid liknande skolundersökningar. Det är vanligt att svarsfrekvensen i självdeklarationsundersökningar bland elever varierar mellan 70 och 90 procent (Aebi 2009).

I syfte att kompensera för att urvalet inte är proportionerligt, och för att minska bortfallets eventuella snedvridande effekt, har ett viktning förfarande som utformats av SCB använts.

Internt bortfall

Det interna bortfallet handlar om att de elever som besvarar enkäten inte svarar på alla frågor, alternativt svarar på frågor i enkäten som de inte ska svara på. Det förekommer också att elever kryssar i flera rutor på frågor där endast en ruta ska kryssas i. Att man inte kan förhindra att respondenterna svarar på frågor de inte ska svara på, eller att de riskerar att missa att svara på frågor de ska svara på, är ett generellt problem med pappersenkäter. För att undvika detta i möjligaste mån är det viktigt att instruktionerna i enkäten är tydliga, vilket var ett moment i de tester som genomfördes av SCB.

I analyserna inkluderas enbart de elever som, enligt vad som går att bedöma, svarat på ett korrekt sätt på den aktuella frågan. Det interna bortfallet i enkäten översteg 5 procent på 15 av de 173 frågorna när data levererades från SCB. I samtliga fall handlade det om uppföljningsfrågor. De följdfrågor som har störst internt bortfall är de frågor som rör om eleverna polisanmält brott de utsatts för (misshandel, hot, rån och sexualbrott).

¹⁶ Här inkluderas även 28 respondenter som plockats bort med hjälp av tre rättningsfilter som konstruerats. Mer ingående information om de rättningsfilter som använts finns i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

Tillförlitlighet och jämförbarhet

I urvalsundersökningar är mätfel den felkälla som har störst betydelse, och i vilken utsträckning undersökningens resultat ger en korrekt bild av verkligheten beror främst på mätfelens omfattning. Mätfelen i denna undersökning orsakas främst av frågeformulärets utformning och omständigheterna vid tidpunkten för datainsamlingen. Som nämnts tidigare kan det uppstå problem med pappersenkäter, eftersom man inte kan kontrollera att respondenten följer instruktionerna i enkäten och svarar på de frågor som ska besvaras. När det gäller omständigheterna vid tidpunkten för datainsamlingen är även dessa svåra att kontrollera, eftersom datainsamlingen sker på lektioner där det är läraren som delar ut enkäten. För att i möjligaste mån kontrollera hur ifyllandet av enkäterna i klassrummen går till, ges lärarna tydliga instruktioner för hur de ska gå tillväga.

En annan felkälla kan vara att eleverna har svårt att minnas om deras utsatthet för brott eller egen delaktighet i brott skett under de senaste tolv månaderna, vilket är den referensperiod som används i denna undersökning. Detta innebär att händelser som egentligen inte ska vara med i undersökningen kan ingå, samt att händelser som ska ingå inte gör det (så kallad teleskopering).

Utöver dessa möjliga felkällor finns det även risk för under- och överrapportering. Underrapportering innebär att svarspersonerna väljer att inte uppge de handlingar som de har begått, eller att de inte uppger att de varit utsatta trots att så är fallet. Överrapportering innebär att de svarande uppger att de begått handlingar som de egentligen inte begått, eller att de uppger utsatthet trots att de inte varit utsatta.

Det är troligt att utsattheten för brott underrapporteras, eftersom undersökningen innehåller frågor om känsliga händelser som utsatta elever kanske inte vill berätta om. När det gäller rapportering av delaktighet i brott är det möjligt att denna både över- och underrapporteras. Att delaktigheten i brott underrapporteras kan till exempel bero på att eleven inte litar på anonymiteten i undersökningen eller på att eleven ger svar som de uppfattar som socialt önskvärda. Att delaktigheten i brott överrapporteras kan till exempel bero på att eleven ger svar som de uppfattar som komiska, men även här kan det handla om att ge socialt önskvärda svar i förhållande till hur eleven tror att till exempel kompisarna svarar.

Trots dessa felkällor anses självdeklarationsundersökningar ge förhållandevis tillförlitliga resultat (Thornberry och Krohn 2000, Junger-Tas och Marshall 1999). Denna bedömning baseras på att forskare jämfört självrapportade data med andra former av data, som till exempel registrerad brottslighet, kamratomdömen,

föräldraomdömen, skolomdömen och drogtester.¹⁷ Flera studier har funnit samband mellan självrapporterad brottslighet i tonåren och mått på registrerad kriminalitet i vuxen ålder.¹⁸

Jämförbarhet med tidigare SUB

På grund av de ändringar som gjorts i årets undersökning är det svårt att jämföra denna undersökning med tidigare års undersökningar. Av denna anledning görs inga jämförelser bakåt i tiden i kapitlet som rör utsatthet och delaktighet i brott. Dock behandlas resultaten från denna undersökning i förhållande till tidigare undersökningar samt andra undersökningar som tangerar liknande frågeområden, i det sista kapitlet i rapporten. Där förs även ett resonemang om varför det är svårt att göra jämförelser bakåt i tiden. I den tekniska rapporten¹⁹ finns även en genomgång av vilka frågor som förändrats sedan föregående undersökning.

Resultatredovisning

I nästföljande kapitel redogörs för elevers utsatthet för brott. Därefter följer ett kapitel som handlar om elevernas egen delaktighet i brott och andra riskbeteenden under de senaste tolv månaderna. Rapporten avslutas med ett kapitel där resultaten sätts i relation till tidigare resultat samt resultat från andra undersökningar.

I de fall då totalsiffror över olika former av utsatthet för brott och delaktighet i brott redovisas, ingår samtliga elever, även de som angett *Annan könstillhörighet* på den inledande frågan om elevens kön. Dessa elever ingår dock inte i analyserna som är uppdelade på tjejer och killar.

Andelar under 5 procent redovisas i texten med en decimal medan andelar på 5 procent eller högre avrundas till närmaste heltal.

Avrundning av procenttal i tabellerna innebär i vissa fall att svarsandelarna inte summerar till exakt 100 procent. När värdet 0 förekommer i en tabell innebär det att procenttalet har avrundats till 0, det vill säga att svarsalternativet har angetts av minst en svarande, men av mindre än 0,05 procent i respektive redovisningsenhet.

Redovisningsgrupper

Redovisningsgrupperna används i beskrivande och inte i förklarande syfte. Den främsta redovisningsgruppen som används i

¹⁷ Se till exempel Agnew (2009) eller Sampson och Laub (1993).

¹⁸ Se till exempel Sarnecki (1985) eller Chinapah (2000).

¹⁹ Brå 2016b.

denna rapport är kön. Utöver denna används även svensk eller utländsk bakgrund, bostadstyp, bostadsort, om föräldrarna är skilda/separerade, föräldrarnas utbildning, föräldrarnas sysselsättning samt familjens ekonomiska resurser. I tabell 3 redovisas totalt antal individer som medverkat i undersökningen, samt andelen medverkande elever uppdelat på respektive redovisningsgrupp.

Tabell 3. Totalt antal medverkande elever i SUB 2015, samt andel medverkande elever uppdelat på olika redovisningsgrupper.

Antal medverkande elever (n)	4 659
Andel medverkande elever (n)	100,0
Redovisningsgrupp	
Kön	
Tjej	49,0
Kille	49,8
Annan könstillhörighet*	1,2
Svensk/utländsk bakgrund	
Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda	79,7
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	9,0
Utrikesfödd	11,4
Bostadstyp	
Hus	72,0
Lägenhet	25,4
Annat**	2,5
Bostadsort	
Landsbygd	31,1
Mellanstor stad	35,0
Storstad	33,9
Föräldrar skilda/separerade	
Nej	69,6
Ja	30,4
Föräldrarnas utbildning	
Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	17,2
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	21,1
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	61,8
Föräldrarnas sysselsättning	
Båda föräldrarna har arbete	82,9
Minst en förälder saknar arbete	17,1
Familjens ekonomiska resurser	
Ej svaga ekonomiska resurser	94,4
Svaga ekonomiska resurser	5,6

* Denna kategori inkluderas i analyserna över samtliga elever, men inte i analyserna som är uppdelade på tjejer och killar. Kategorin inkluderas inte heller i regressionsanalyserna.

** Denna kategori inkluderas inte i regressionsanalyserna.

Särskilda statistiska analyser

Resultaten i denna rapport redovisas i tabeller och figurer som främst baseras på bivariata analyser. I kapitlet som behandlar egen delaktighet i brott i relation till olika bakgrundsfaktorer används dock även multivariata logistiska regressionsanalyser, som gjorts för att studera hur de olika bakgrundsfaktorerna påverkar delaktighet i brott. Syftet med att använda regressionsanalyser i just detta sammanhang är att kontrollera de olika bakgrundsfaktorernas effekter oberoende av varandra. Med hjälp av regressionsanalyser kan man se om effekten av en viss bakgrundsfaktor kvarstår när effekten av andra bakgrundsfaktorer rensats bort.

Beslutet att enbart använda dessa analyser för delaktighet i brott bygger på bedömningen att delaktighet i brott är en mer komplex fråga, och att det finns skäl att anta att svaren inte alltid är lika tillförlitliga som svaren gällande utsatthet för brott. Syftet med analysen är därför att visa på den komplexitet som omgärdar delaktighet i brott, snarare än att studera orsakssamband.

Utsatthet för brott

I detta kapitel redogörs för elevernas erfarenhet av utsatthet för brott. I undersökningen ställs frågor om utsatthet för misshandel, hot, sexualbrott, rån, stöld samt kränkningar via internet under de senaste tolv månaderna. För samtliga typer av brott förutom kränkningar via internet ställs även följdfrågor om var den senaste händelsen skedde och om händelsen blev polisanmäld. Utöver dessa typer av brott ställs även en fråga om utsatthet för mobbning.

Först redogörs för den sammantagna utsattheten för brott bland eleverna. Därefter följer en mer detaljerad redovisning av respektive brottstyp. I slutet av kapitlet redogörs även för elevers oro för att utsättas för brott.

Det är viktigt att ha i åtanke att det är eleverna själva som definierar vilka typer av händelser de anser ska inkluderas när de besvarar enkäten. En situation som en elev skulle definiera som utsatthet för till exempel misshandel, kanske en annan elev inte skulle betrakta som en misshandel, utan mer som ”skojbråk” mellan kompisar eller bråk mellan syskon. Vissa elever inkluderar alltså dessa typer av bråk när de besvarar frågeformuläret, medan andra inte räknar med dem. Detta framkom i en avhandling där elever blivit intervjuade om hur de tolkar frågorna i Skolundersökningen om brott (Andersson 2011).

Inga jämförelser med tidigare år görs i detta kapitel. I rapportens avslutande kapitel görs dock vissa analyser och jämförelser med tidigare resultat och andra studier om utsatthet för brott, som en vägledning för de användare som är intresserade av analyser av utvecklingen över tid. För djupare analyser av ungdomsbrottslighetens utveckling fram till 2011 hänvisas till Brås tidigare publikationer av Skolundersökningen om brott²⁰ samt Brås kommande rapport om brottsutvecklingen i Sverige.²¹

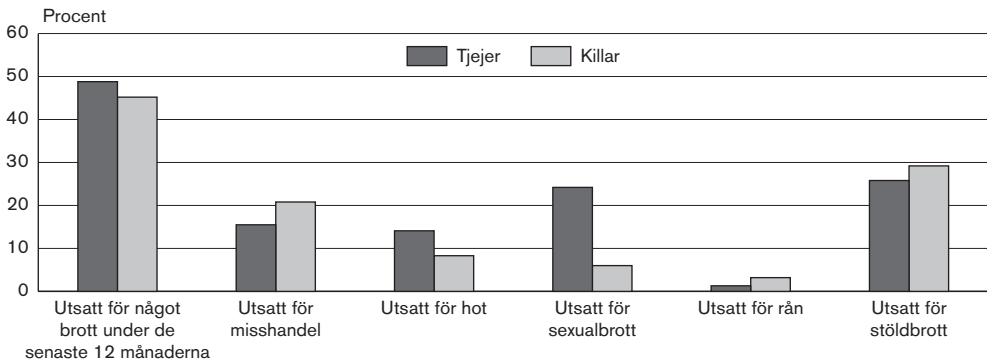
²⁰ Brå 2013.

²¹ Denna rapport publiceras under våren 2017.

Samman tagen utsatthet för brott

Totalt uppger drygt 47 procent av eleverna att de har utsatts för någon av de efterfrågade brottstyperna under de senaste tolv månaderna (se tabell 1 i bilaga 1). Utsattheten totalt sett är relativt jämnt fördelad mellan tjejer och killar (se figur 1). Det är vanligast att eleverna uppger att de utsatts för stöld; nästan en tredjedel av eleverna utsattes för någon form av stöld under de senaste tolv månaderna. När det gäller misshandel uppger nästan var femte elev att han eller hon blivit utsatt.

Figur 1. Andel elever som uppger att de utsatts för olika typer av brott under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.²²

Resultaten visar också att drygt 15 procent av eleverna uppger att de blivit utsatta för någon form av sexualbrott, och att 11 procent uppger utsatthet för hot. Rån är den brottstyp som framstår som mest ovanlig; 2,5 procent av eleverna uppger att de blivit utsatta för rån under de senaste tolv månaderna. Definitionen av respektive typ av brott framgår längre fram i detta kapitel.

Killar uppger i störst utsträckning att de blivit utsatta för stöld och misshandel, medan det bland tjejer är vanligast att de uppger utsatthet för stöld och sexualbrott. Bland tjejer verkar utsatthet för hot eller misshandel vara ungefär lika vanligt, medan det bland killar är vanligare att de uppger att de blivit utsatta för misshandel än för hot. När det gäller utsatthet för sexualbrott visar resultaten på stora skillnader mellan tjejer och killar, då 24 procent av tjejerna uppger utsatthet för sexualbrott medan motsvarande siffra bland killarna är 6 procent.

²² I tabell 1 i bilaga 1 redovisas den totala andelen elever som uppger utsatthet för respektive brottstyp.

Utsatthet i relation till olika bakgrundsfaktorer

När man sätter utsattheten i relation till olika bakgrundsfaktorer framkommer vissa tydliga mönster (se tabell 1 i bilaga 1). Ett mönster som framkommer är att elever som är utrikesfödda, eller vars föräldrar är utrikesfödda, i högre utsträckning uppger att de blivit utsatta jämfört med svenskfödda elever vars ena eller båda föräldrar också är födda i Sverige. Detta gäller för samtliga brottstyper förutom sexualbrott.

Man ser också att elever som bor i lägenhet och elever som har skilda/separerade föräldrar genomgående uppger en högre utsatthet jämfört med elever som bor i hus och elever vars föräldrar inte är skilda/separerade.

Föräldrarnas utbildningsnivå och sysselsättning verkar också ha ett samband med utsatthet för brott. De elever vars båda föräldrar har universitets- eller högskoleutbildning uppger lägre grad av utsatthet. Det gäller för samtliga brottstyper förutom för stöldbrott. De elever som uppger att båda föräldrarna har ett arbete uppger i lägre utsträckning utsatthet för samtliga brottstyper (förutom sexualbrott) jämfört med elever som uppger att minst en av föräldrarna saknar arbete.

Slutligen ser man även att familjens ekonomiska resurser²³ verkar ha betydelse. De elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser uppger högre grad av utsatthet jämfört med elever som uppger att familjen inte har svaga ekonomiska resurser. Detta gäller för samtliga typer av brott som ingår i undersökningen.

Dessa tydliga tendenser kvarstår även när man studerar varje brottstyp för sig i relation till de olika bakgrundsfaktorerna.

Utsatthet för misshandel

För att belysa omfattningen av utsatthet för lindrigare respektive grövre misshandel bland elever i årskurs nio ställs följande frågor:

Lindrigare misshandel:

Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?

Grövre misshandel:

Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du skada-

²³ Informationen om familjens ekonomiska situation är baserat på ett index som skapats utifrån tre frågor om familjens ekonomi. Mer information finns att läsa i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

des så mycket att du blev tvungen att besöka sjuksköterska/sjuksyster, läkare eller tandläkare?

Totalt visar Skolundersökningen om brott att drygt 18 procent av eleverna uppger att de blivit utsatta för något misshandelsbrott under de senaste tolv månaderna (tabell 4). Resultaten visar också att 17 procent av eleverna blivit utsatta för lindrigare misshandel, medan 4,1 procent blivit utsatta för grövre misshandel.

Vid en jämförelse mellan tjejers och killars utsatthet ser man att det är en större andel killar som uppger utsatthet för både lindrigare och grövre misshandel.

Tabell 4. Andel elever som uppger att de utsatts för misshandel under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av misshandel.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för något misshandelsbrott	15,5	20,8	18,4
Utsatt för lindrigare misshandel	14,5	19,1	17,0
<i>därav utsatt 1 gång</i>	6,6	8,5	7,7
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	7,9	10,6	9,3
Ej utsatt	85,5	80,9	83,0
Utsatt för grövre misshandel	3,4	4,5	4,1
<i>därav utsatt 1 gång</i>	2,5	2,5	2,5
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	0,9	2,0	1,6
Ej utsatt	96,6	95,5	95,9

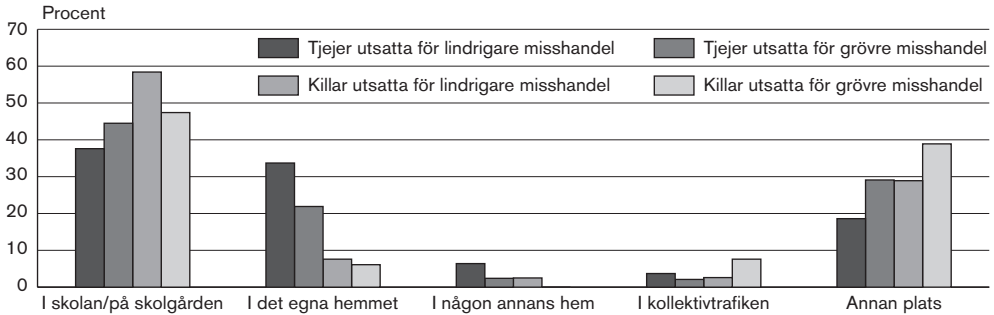
När det gäller utsatthet för lindrigare misshandel är det en större andel, både tjejer och killar, som uppger att de utsatts två gånger eller fler under de senaste tolv månaderna, jämfört med andelen som uppger att de utsatts en gång.

Vanligast att misshandeln sker i skolmiljö

När man närmare studerar de elever som uppger att de utsatts för misshandel, ser man att misshandel som sker i skolan eller på skolgården är vanligast för både killar och tjejer (se figur 2). Detta gäller både för lindrigare och för grövre misshandel. Att misshandel sker i det egna hemmet är ovanligt bland killar, medan en tredjedel av de tjejer som blivit utsatta för lindrigare misshandel och drygt en femtedel av de tjejer som utsatts för grövre misshandel uppger att det skett i det egna hemmet.

Detta mönster återfinns även i undersökningar bland vuxna, där kvinnor oftare utsätts för misshandel i hemmet jämfört med män (Brå 2016a). Det är dock ovanligt att misshandeln har skett hemma hos någon annan, både för tjejer och för killar.

Figur 2. Platsen för det senaste misshandelstillfället under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av misshandel.

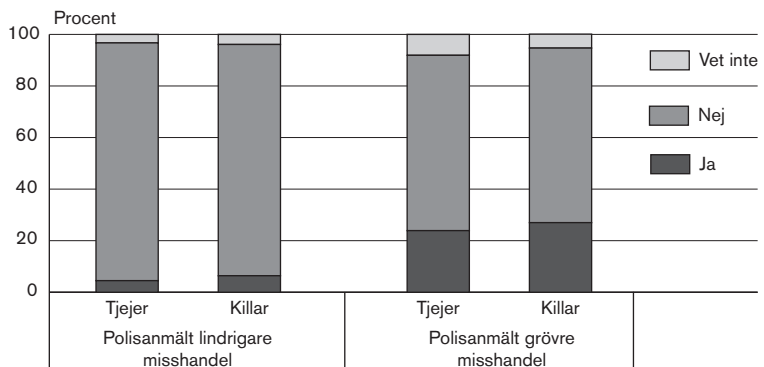
Bland både killar och tjejer är det också ovanligt att misshandeln skett i kollektivtrafiken. Dock är det vanligt att misshandeln skett på någon annan plats än de ovan angivna platserna. Det kan i dessa fall handla om misshandel som till exempel sker utomhus, i samband med olika fritidsaktiviteter eller liknande.

Polisanmäld misshandel

Det är en något större andel killar än tjejer som uppger att de har polisanmält den senaste misshandelshändelsen de utsatts för under de senaste tolv månaderna (figur 3).

Det är betydligt ovanligare att eleverna uppger att de polisanmält lindrigare misshandel än att de polisanmält grövre misshandel. Totalt uppger ungefär 25 procent av eleverna som utsatts för grövre misshandel att den senaste händelsen blev polisanmäld. Motsvarande andel för lindrigare misshandel är knappt 6 procent. Mönstret är detsamma för både tjejer och killar. För grövre misshandel uppger knappt 24 procent av tjejerna och 27 procent av killarna att de polisanmält den senaste händelsen, medan 4,5 procent av

Figur 3. Andel av dem som uppger att de utsatts för misshandel under de senaste tolv månaderna som även uppger att den senaste händelsen polisanmälts. Särredovisning för kön och typ av misshandel.

tjejerna och drygt 6 procent av killarna som utsatts för lindrigare misshandel uppger att den senaste händelsen blev polisanmäld.

När det gäller polisanmälan av misshandel är det ovanligt att eleverna inte vet om misshandeln blivit polisanmäld. Totalt uppger 3,9 procent av tjejerna och 3,3 procent av killarna som blivit utsatta för lindrigare misshandel att de inte vet om en polisanmälan gjordes vid den senaste händelsen, medan motsvarande andel för grövre misshandel är drygt 8 procent för tjejerna och drygt 5 procent för killarna.

Utsatthet för hot

För att undersöka hur vanligt det är att elever utsätts för hot ställs följande fråga:

Har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig allvarligt rädd?

Totalt uppger drygt 11 procent av eleverna att de utsatts för hot minst en gång under de senaste tolv månaderna (tabell 5). När man särskiljer tjejers och killars utsatthet ser man att det är en betydligt större andel tjejer som uppger att de blivit utsatta för hot.

Tabell 5. Andel elever som uppger att de utsatts för hot under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för hot	14,1	8,4	11,3
därav utsatt 1 gång	9,1	6,2	7,6
därav utsatt 2 gånger eller fler	5,0	2,2	3,7
Ej utsatt	85,9	91,6	88,7

Drygt 14 procent av tjejerna och drygt 8 procent av killarna uppger att de blivit utsatta för hot under de senaste tolv månaderna. Av dessa är det en relativt stor andel som uppger att de blivit utsatta två gånger eller fler under perioden, framför allt bland tjejerna (5 procent av tjejerna och 2,2 procent av killarna).

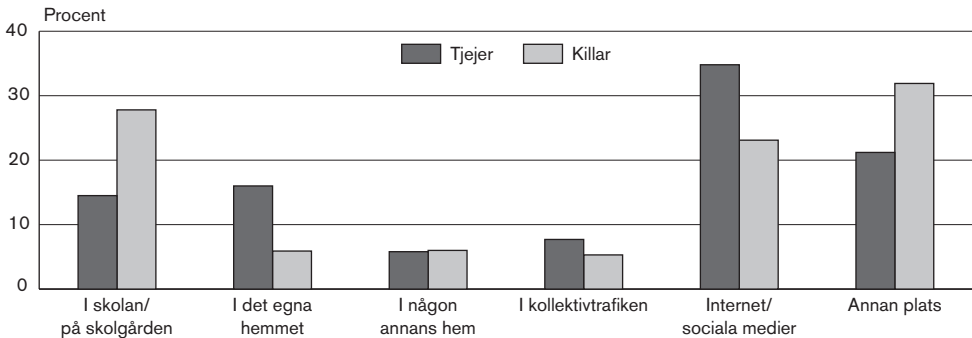
Vanligt med hot via internet och sociala medier

När det gäller var eleverna utsätts för hot finns inte samma tydliga mönster som för exempelvis misshandel. Bland killar är skolmiljön den vanligaste specifika brottsplatsen som framgår i denna undersökning, då ungefär 28 procent av dem som utsatts uppger att de hotades i skolan eller på skolgården (se figur 4). Att bli utsatt för hot i skolmiljön verkar inte vara fullt lika vanligt bland tjejer, då 15 procent av tjejerna som utsatts för hot uppger att det skedde i skolmiljö.

Bland tjejer som utsatts för hot uppger de flesta istället att det skett via internet eller sociala medier; ungefär 35 procent av de utsatta tjejerna uppger detta. Motsvarande andel bland de utsatta killarna är drygt 23 procent.

Att bli utsatt för hot i det egna hemmet är för tjejer ungefär lika vanligt som att bli utsatt i skolmiljön (15 procent av de utsatta tjejerna uppger detta). Detta verkar dock inte vara fullt lika vanligt bland killar, då knappt 6 procent av de utsatta killarna uppger att de blev utsatta för hot i det egna hemmet.

Figur 4. Platsen för det senaste hotet under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

Det är förhållandevis ovanligt bland både tjejer och killar att ha blivit utsatt för hot hemma hos någon annan eller i kollektivtrafiken.

För både killar och tjejer är det dock vanligt att man uppger sig ha blivit hotad någon annanstans än på någon av de platser som specificeras i undersökningen; drygt 30 procent av de utsatta killarna och drygt 20 procent av de utsatta tjejerna uppger att de blev hotade på någon annan plats.

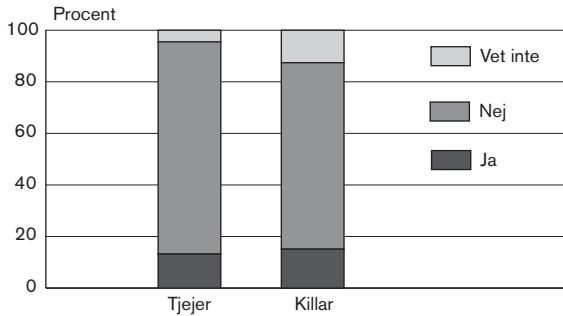
Polisanmälda hot

Totalt uppger knappt 14 procent av eleverna som utsatts för hot under de senaste tolv månaderna att den senaste händelsen polisanmälades, medan 8 procent uppger att de inte vet om händelsen polisanmälades.

När man studerar tjejer och killar separat ser man att det är ungefär 13 procent av de tjejer som utsatts för hot, och 15 procent av killarna, som uppger att den senaste händelsen blev polisanmäld (figur 5). Samtidigt är det en större andel killar som uppger att de inte vet om hotet de utsatts för har polisanmälts (knappt 13 procent av killarna och 4,5 procent av tjejerna uppger detta).

Figur 5. Andel av dem som uppger att de utsatts för hot under de senaste tolv månaderna som även uppger att den senaste händelsen polismälts. Särredovisning för kön.

Utsatthet för sexualbrott

För att undersöka förekomsten av sexualbrott ställs följande två frågor:

Sexuellt ofredande:

Har någon tafsats eller tagit på dig på ett sexuellt sätt fast du inte ville det under de senaste 12 månaderna?

Sexuellt tvång:

Har du blivit tvingad till att göra något som du upplevde som sexuellt under de senaste 12 månaderna?

Det är komplicerat att ställa frågor om utsatthet för sexualbrott till ungdomar, och det är därför nödvändigt att frågorna är formulerade på ett sådant sätt att eleverna själva får definiera vad de upplever som sexuellt.

Totalt uppger drygt 15 procent av eleverna att de utsatts för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna (tabell 6).

Tabell 6. Andel elever som uppger att de utsatts för sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av sexualbrott.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för något sexualbrott	24,2	6,0	15,2
Utsatt för sexuellt ofredande	23,3	5,1	14,2
därav utsatt 1 gång	12,3	2,4	7,2
därav utsatt 2 gånger eller fler	11,0	2,7	7,0
Ej utsatt	76,7	94,9	85,8
Utsatt för sexuellt tvång	6,0	1,6	3,9
därav utsatt 1 gång	3,4	0,8	2,1
därav utsatt 2 gånger eller fler	2,6	0,8	1,8
Ej utsatt	94,0	98,5	96,1

Utsattheten är skevt fördelad; andelen tjejer som uppger att de utsatts är drygt 24 procent, medan motsvarande andel killar är 6 procent.

Drygt 14 procent av eleverna uppger att de utsatts för sexuellt ofredande, alltså att någon tafsats eller tagit på dem minst en gång under de senaste tolv månaderna, medan 3,9 procent uppger att de vid minst ett tillfälle blivit tvingade att göra något som de upplevde som sexuellt (kallas här för sexuellt tvång).

Det finns som sagt tydliga skillnader i utsatthet mellan tjejer och killar. Totalt uppger nästan var fjärde tjej att någon utsatt henne för sexuellt ofredande minst en gång under de senaste tolv månaderna, medan motsvarande andel för killar uppgår till drygt 5 procent. Det är ungefär lika vanligt att ha blivit utsatt en gång som att ha blivit utsatt två gånger eller fler, bland både tjejer och killar.

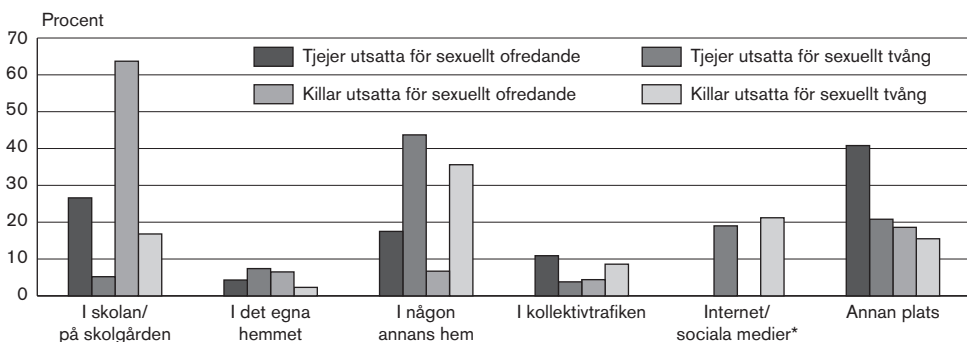
Även när det gäller de elever som uppger att de blivit utsatta för sexuellt tvång ser man skillnader i utsatthet mellan tjejer och killar; 6 procent av tjejerna och 1,6 procent av killarna uppger att de blivit utsatta för detta under de senaste tolv månaderna.

Detta mönster återfinns även i undersökningar bland vuxna, där kvinnor oftare än män uppger att de utsatts för sexualbrott (Brå 2016a).

Sexualbrotten sker ofta i någon annans hem eller i skolan

När man undersöker var det är vanligast att sexualbrotten skett, ser man att mönstret skiljer sig åt mellan tjejer och killar (figur 6). Bland tjejer som utsatts för sexuellt ofredande är det vanligast att de uppger att händelsen skedde på någon annan, ospecificerad, plats (40 procent). Ser man till de platser som specificerats i undersökningen är skolmiljön vanligast.

Figur 6. Platsen för det senaste sexualbrottet under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av sexualbrott.

* Svartalernativet internet/sociala medier finns bara för frågan om utsatthet för sexuellt tvång.

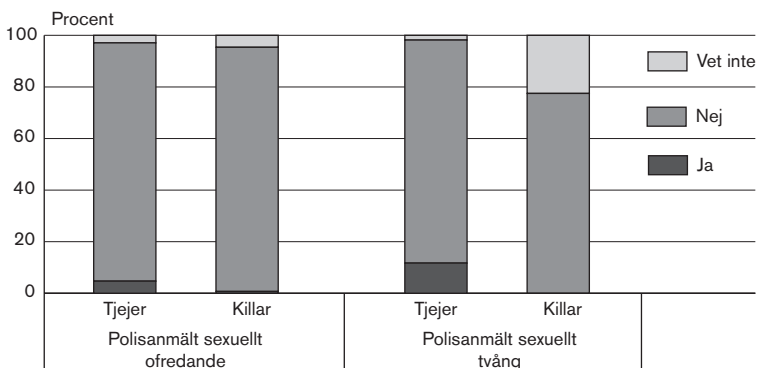
Bland de killar som utsatts för sexuellt ofredande verkar skolmiljön vara den absolut vanligaste platsen, då drygt 60 procent av de utsatta killarna uppger att det skedde i skolan eller på skolgården.

Även vid utsatthet för sexuellt tvång finns både likheter och olikheter mellan tjejer och killar vad gäller var de blivit utsatta. Både tjejer och killar uppger att brottet oftast skett i någon annans hem. Ungefär en femtedel av både tjejerna och killarna uppger också att de blivit utsatta via internet eller sociala medier. Samtidigt verkar det vara vanligare att bli utsatt i skolmiljön för killar än för tjejer; nästan 17 procent av killarna och drygt 5 procent av tjejerna som utsatts för sexuellt tvång uppger att det skedde i skolan eller på skolgården. Här ska resultaten tolkas med försiktighet, eftersom det är väldigt få elever som uppger att de blivit utsatta, framför allt bland killar, och analysen bygger därför på ett litet underlag.

Polisanmälda sexualbrott

Det är få av de elever som utsatts för sexualbrott under de senaste tolv månaderna som uppger att den senaste händelsen polisanmäldes (figur 7). Det är vanligare att sexuellt tvång polisanmäls, jämfört med sexuellt ofredande. Totalt uppger drygt 9 procent av de elever som uppger att de utsatts för sexuellt tvång att den senaste händelsen polisanmäls, medan motsvarande siffra för dem som uppger att de utsatts för sexuellt ofredande uppgår till 4,1 procent.

Figur 7. Andel av dem som uppger att de utsatts för sexualbrott under de senaste tolv månaderna som även uppger att den senaste händelsen polisanmäls. Särredovisning för kön och typ av sexualbrott.

Det är vanligare att tjejer uppger att den senaste händelsen av sexuellt ofredande polisanmäls (se figur 7). Totalt uppger 4,7 procent av de utsatta tjejerna att de polisanmält den senaste händelsen, medan motsvarande andel för killar är 0,7 procent.

När det gäller sexuellt tvång uppger knappt 12 procent av de utsatta tjejerna att de polisanmält den senaste händelsen, medan inga killar uppger detta. Här ser man att nästan var fjärde utsatt kille uppger att de inte vet om en polisanmälan gjorts. Även här ska resultaten tolkas med försiktighet, eftersom det är få killar som uppgett att de utsatts för sexuellt tvång.

Utsatthet för rån

För att fånga omfattningen av utsatthet för rån bland elever i årskurs nio ställs följande fråga:

Har någon under de senaste 12 månaderna hotat dig med våld eller vapen, eller använt våld eller vapen mot dig, för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. din mobiltelefon)?

Rån är i detta sammanhang ett komplicerat begrepp. Frågan är ursprungligen formulerad utifrån hur bestämmelsen²⁴ om rån är skriven i brottsbalken, och svarsalternativen på uppföljningsfrågan om var rånet skedde har tidigare enbart rört fysiska platser, eftersom rån typiskt sett förutsätter att gärningsperson och offer möts fysiskt. I samband med att frågeformuläret reviderades inför årets datainsamling lades dock ett svarsalternativ till på denna följdfråga, i syfte att fånga upp de elever som blir utsatta för hot med våld eller vapen för att lämna ifrån sig pengar eller andra värdesaker, och där själva hotet skett via internet eller sociala medier. Det kan till exempel handla om att en elev får ett hot skickat till sig via sociala medier, där det står att eleven måste ge ifrån sig sin mobiltelefon nästföljande dag för att undvika att bli nedslagen med ett vapen.

Denna förändring i frågeformuläret innebär att frågan om rån inte längre per definition enbart fångar upp de händelser som skulle betraktas som rån juridiskt sett, utan även händelser som möjligtvis skulle betraktas som till exempel utpressning. Det är dock sannolikt att frågan om utsatthet för rån även tidigare fångat upp händelser som inte skulle betraktas som rån juridiskt sett.

Som framgår i tabell 7 är rån en brottstyp som en liten andel av eleverna uppger att de utsatts för; totalt 2,4 procent av eleverna uppger detta. När man särskiljer tjejer och killar framgår att 1,3 procent av tjejerna och 3,2 procent av killarna uppger att de utsatts för rån under de senaste tolv månaderna. De flesta av dessa elever uppger att det skett en gång. Även om rån alltså verkar vara en ovanlig typ av brott att utsättas för, är det stora skillnader mellan könen. Andelen killar som uppger att de utsatts för rån är mer än dubbelt så stor som andelen tjejer.

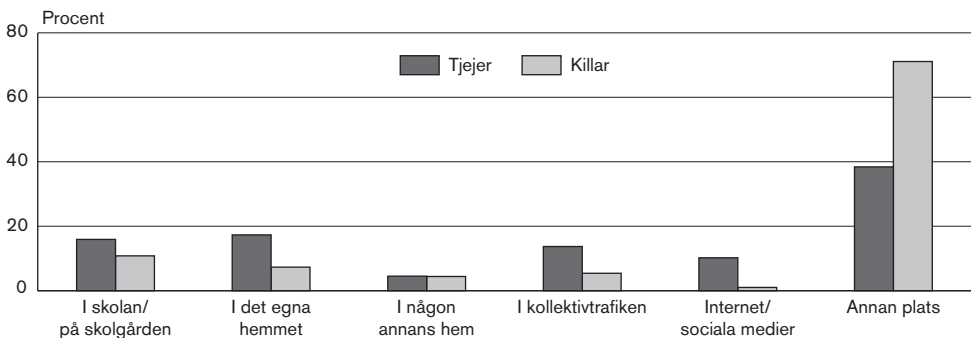
²⁴ 8 kap. 5 § BrB.

Tabell 7. Andel elever som uppger att de utsatts för rån under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för rån	1,3	3,2	2,4
<i>därav utsatt 1 gång</i>	0,8	2,2	1,6
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	0,5	1,0	0,8
Ej utsatt	98,7	96,8	97,6

Rån sker ofta på andra, ospecificerade, platser

Det är vanligast att de utsatta eleverna uppger att rånet skedde på någon annan plats än de som finns specificerade i frågeformuläret (se figur 8). Bland de tjejer som utsatts för rån uppger nästan fyra av tio att rånet skedde på någon annan plats. Om man ser till de platser som finns specificerade i frågeformuläret, framgår att tjejerna oftast uppger att rånet skett i det egna hemmet, i skolmiljön samt i kollektivtrafiken. Att det egna hemmet oftast anges som brottsplats kan verka förvånande, då rån oftast förknippas med offentliga miljöer.

Figur 8. Platsen för det senaste rånet under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

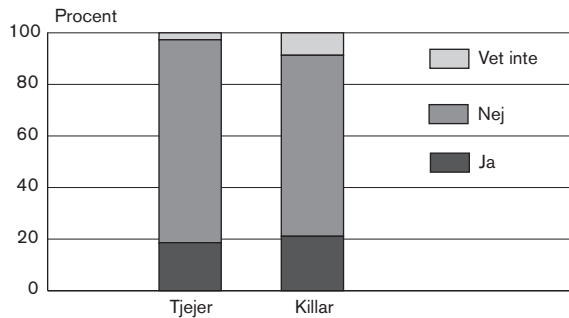
Bland de utsatta killarna uppger drygt sju av tio att rånet skedde på någon annan plats än dem som specificerats i frågeformuläret. Utöver detta är rån som sker i skolmiljön vanligast, följt av rån som sker i det egna hemmet.

Det är betydligt vanligare att tjejer uppger att de blivit hotade med våld eller vapen via internet eller sociala medier, jämfört med killar (drygt 10 procent av de utsatta tjejerna, jämfört med 1,0 procent av de utsatta killarna). Denna typ av brott skulle dock, som nämnts ovan, rent juridiskt inte betraktas som rån, utan troligtvis som utpressning. Här ska dock resultaten tolkas med försiktighet, eftersom rån är en mycket ovanlig typ av brott att utsättas för.

Polisanmälda rån

Knappt 19 procent av eleverna som utsatts för rån under de senaste tolv månaderna uppger att den senaste händelsen blev polisanmäld. Samtidigt uppger drygt 9 procent att de inte vet om händelsen polisanmälts eller ej.

Figur 9. Andel av dem som uppger att de utsatts för rån under de senaste tolv månaderna som även uppger att den senaste händelsen polisanmälts. Särredovisning för kön.

Det är inte någon större skillnad i andel mellan de tjejer och de killar som uppgett att de polisanmält den senaste händelsen; drygt 21 procent av de utsatta killarna och nästan 19 procent av de utsatta tjejerna uppgav detta (figur 9). Det är en något större andel killar som uppger att de inte vet om rånet blivit polisanmält eller ej.

Utsatthet för olika former av stöld

I Skolundersökningen om brott ställs fyra frågor som handlar om stöld. Frågorna gäller stöld av cykel, plånbok, mobiltelefon eller någon annan värdefull sak. Frågorna lyder:

Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...

... någon stulit din cykel?

... någon stulit din plånbok?

... någon stulit din mobiltelefon?

... någon stulit annan värdefull sak från dig?

Totalt uppger knappt 28 procent av eleverna att de blivit utsatta för någon form av stöld under de senaste 12 månaderna (tabell 8). Det är något vanligare att killar uppger att de blivit utsatta för stöld jämfört med tjejer; ungefär en tredjedel av killarna och en fjärdedel av tjejerna uppger att de blivit utsatta.

Tabell 8. Andel elever som uppger att de utsatts för olika former av stölder under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av stöld.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för någon stöld	25,8	29,2	27,7
Utsatt för cykelstöld	13,6	16,3	15,2
<i>därav utsatt 1 gång</i>	11,6	13,1	12,4
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	2,0	3,2	2,8
Ej utsatt	86,4	83,7	84,8
Utsatt för stöld av plånbok	3,1	2,9	3,2
<i>därav utsatt 1 gång</i>	2,9	2,7	2,8
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	0,2	0,2	0,4
Ej utsatt	96,8	97,1	96,8
Utsatt för stöld av mobiltelefon	5,4	5,0	5,3
<i>därav utsatt 1 gång</i>	5,1	4,4	4,8
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	0,3	0,6	0,5
Ej utsatt	94,6	95,0	94,7
Utsatt för stöld av annan värdefull sak	12,1	13,8	13,1
<i>därav utsatt 1 gång</i>	9,7	11,0	10,4
<i>därav utsatt 2 gånger eller fler</i>	2,4	2,8	2,7
Ej utsatt	87,9	86,2	86,9

Stöld av cykel

En något större andel killar än tjejer uppger att de blivit bestulna på en cykel minst en gång under de senaste tolv månaderna; drygt 16 procent av killarna och nästan 14 procent av tjejerna uppger detta. Majoriteten av dem som uppger att de blivit utsatta uppger att det hänt endast en gång under de senaste tolv månaderna, medan en mindre andel uppger att det skett vid minst två tillfällen.

Stöld av plånbok

Totalt uppger 3,1 procent av tjejerna och 2,9 procent av killarna att de blivit bestulna på sin plånbok under de senaste tolv månaderna. Detta är alltså den typ av stöld som minst andel elever uppger att de utsatts för. Majoriteten av dem som blivit utsatta uppger att det skett en endast gång.

Stöld av mobiltelefon

Omkring 5 procent av både killarna och tjejerna uppger att de blivit utsatta för stöld av mobiltelefon under de senaste tolv månaderna. Av dessa är det bara en mindre andel som uppger att de blivit bestulna på sin mobiltelefon vid minst två tillfällen under perioden.

Stöld av annan värdefull sak

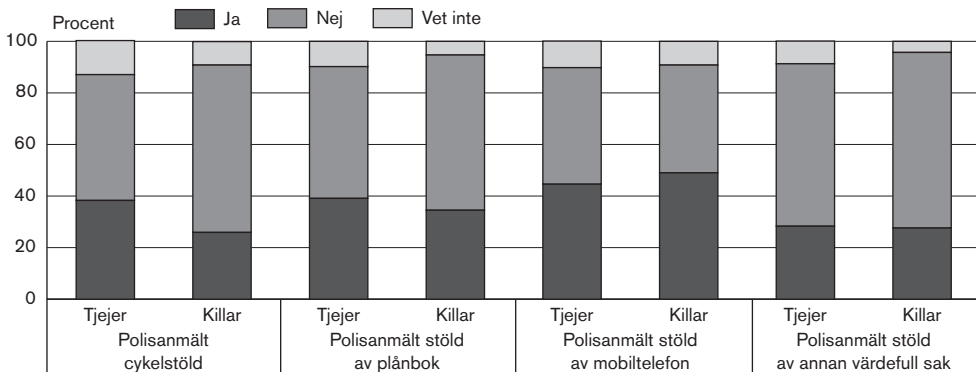
Att bli bestulen på någon annan värdefull sak än de objekt som nämnts ovan är ungefär lika vanligt bland tjejer som bland killar; drygt 12 procent av tjejerna och knappt 14 procent av killarna uppger att de utsatts för detta under de senaste tolv månaderna.

Även här är det vanligast, i likhet med övriga typer av stölder, att man blivit bestulen vid ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Det är viktigt att ha i åtanke att vad eleverna anser vara en värdefull sak helt definieras av dem själva. Det kan i praktiken alltså handla om allt från dyra kläder till föremål med främst affektionsvärde.

Polisanmälda stölder

Stöld av mobiltelefon är den typ av stöld som störst andel utsatta elever uppger att de polisanmält, och andelen tjejer som uppger detta är ungefär lika stor som andelen killar (figur 10).

Figur 10. Andel av dem som uppger att de utsatts för stöld under de senaste tolv månaderna som även uppger att den senaste stölden polisanmäls. Särredovisning för kön och typ av stöld.

Resultaten visar också att det är något vanligare att tjejer uppger att de polisanmält cykelstölderna och plånboksstölderna jämfört med killar. Stöld av annan värdefull sak är den typ av stöld som i lägst utsträckning verkar ha polisanmälts.

Andelen elever som uppger att de inte vet om stölden polisanmäls ligger på 7–10 procent för samtliga typer av stöld.

Utsatthet för kränkningar via internet och mobbning

Frågorna i undersökningen som rör kränkningar via internet och mobbning lyder:

Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att någon skrivit kränkande saker om dig på internet (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?

Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att någon lagt upp bilder eller filmklipp på dig på internet som du inte ville ska spridas (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?

Har du blivit mobbad?

Dessa frågor är på inget sätt heltäckande för problematiken kring kränkningar via internet och mobbning, och det finns andra undersökningar som ger en mer heltäckande bild (se till exempel Friends 2016a, Friends 2016b och Statens medieråd 2016).

I denna undersökning används ingen uttalad definition av vad mobbning är, utan det är upp till eleverna själva att definiera det som de råkat ut för. Frågan är inte heller formulerad så att det enbart rör mobbning som sker i skolmiljön. Frågan om mobbning är i enkäten placerad bland övriga frågor som rör elevens fritid och kompisar, och alltså inte i samma avsnitt som övriga frågor om utsatthet för brott. Frågan om mobbning har inte heller samma referensperiod som övriga frågor som rör utsatthet för brott, där endast utsatthet under de senaste tolv månaderna efterfrågas.

Totalt uppger en fjärdedel av eleverna att de blivit utsatta för att någon skrivit kränkande saker om dem på internet under de senaste tolv månaderna, och drygt en femtedel att de blivit utsatta för att någon lagt upp bilder eller filmklipp som man inte ville skulle spridas (tabell 9). Samtidigt uppger drygt en tredjedel att de blivit utsatta för mobbning.

Generellt sett är det fler tjejer än killar som uppger att de blivit utsatta för kränkningar via internet och mobbning. Ungefär en tredjedel av tjejerna och en femtedel av killarna uppger att någon har skrivit kränkande saker om dem på internet under de senaste tolv månaderna. Majoriteten har blivit utsatta för detta någon enstaka gång under perioden, medan en mindre andel uppger att det hänt upprepade gånger. Det är inte fullt lika vanligt att bli utsatt för att någon lagt upp bilder eller filmklipp som man inte ville skulle spridas. Ungefär var fjärde tjej och var sjätte kille uppger att detta hänt dem under de senaste tolv månaderna. Även detta är något som de flesta blivit utsatta för någon enstaka gång, medan en mindre andel blivit utsatta upprepade gånger.

Dessa resultat är i linje med resultat från andra undersökningar, där man också kan se att utsatthet för kränkningar via internet är vanligt förekommande bland ungdomar, och att tjejer verkar vara mer utsatta än killar (se till exempel Statens medieråd 2016 och Friends 2016a).

Tabell 9. Andel elever som uppger att de utsatts för kränkningar via internet under de senaste tolv månaderna samt mobbning. Särredovisning för kön.

	Tjejer	Killar	Totalt
Utsatt för att någon skrivit kränkande saker	30,5	20,2	25,3
<i>därav</i>			
<i>Ja, någon gång</i>	22,8	15,0	18,8
<i>Ja, flera gånger</i>	6,0	3,1	4,5
<i>Ja, ofta</i>	1,7	2,1	2,0
Nej, aldrig	69,5	79,8	74,6
Utsatt för att någon lagt upp bilder/filmklipp	25,9	17,2	21,7
<i>därav</i>			
<i>Ja, någon gång</i>	21,2	14,5	17,8
<i>Ja, flera gånger</i>	3,4	2,0	2,7
<i>Ja, ofta</i>	1,3	0,7	1,2
Nej, aldrig	74,1	82,8	78,4
Utsatt för mobbning	39,7	31,3	35,7
<i>därav</i>			
<i>Ganska sällan</i>	23,6	20,6	22,1
<i>Ibland</i>	10,7	7,1	9,0
<i>Ofta</i>	5,4	3,6	4,6
Nej, aldrig	60,3	68,7	64,4

Utsatthet för mobbning följer samma mönster. Ungefär 40 procent av tjejerna och 31 procent av killarna uppger att de blivit mobbade. De flesta har blivit utsatta ganska sällan, men ungefär 16 procent av tjejerna och 11 procent av killarna uppger att de blivit mobbade ibland eller ofta.

Eftersom frågan om mobbning är så brett formulerad och kan inkludera många olika typer av händelser, blir det relevant att undersöka samvariationen mellan utsatthet för mobbning och utsatthet för brott. Ser man en samvariation mellan mobbning och utsatthet för brott är det mycket möjligt att det handlar om händelser som är relaterade till varandra. Till exempel framgår det i en rapport från Friends att ungefär en fjärdedel av eleverna som blivit mobbade uppger att det skett genom slag eller sparkar (Friends 2016b).

Som framgår i tabell 10 visar analysen att det finns ett tydligt mönster, där de elever som uppger att de ibland eller ofta blivit

utsatta för mobbning även i betydligt större utsträckning blivit utsatta för misshandel, hot, rån, misshandel och sexualbrott. Mönstret är detsamma för både tjejer och killar.

Analysen visar exempelvis att drygt 33 procent av de tjejer som uppger att de blivit mobbade ofta även blivit utsatta för lindrigare misshandel vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna, jämfört med knappt 9 procent av de tjejer som uppger att de aldrig blivit mobbade. Ett annat exempel är att knappt 21 procent av tjejerna som uppger att de blivit mobbade ofta uppger att de blivit utsatta för sexuellt tvång under de senaste tolv månaderna, jämfört med 3,7 procent av de tjejer som uppger att de aldrig blivit mobbade.

Bland killar ser man exempelvis att 39 procent av de som uppger att de blivit mobbade ofta även blivit utsatta för lindrigare misshandel vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna, jämfört med drygt 13 procent av de killar som uppger att de aldrig blivit mobbade. Ytterligare ett exempel är att knappt 31 procent av de killar som uppger att de blivit mobbade ofta även blivit utsatta för hot vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna, jämfört med knappt 6 procent av de killar som uppger att de aldrig blivit mobbade.

Tabell 10. Andel elever av dem som uppger att de blivit mobbade som även uppger att de blivit utsatta för olika former av brott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

	Aldrig blivit mobbad		Blivit mobbad ganska sällan		Blivit mobbad ibland		Blivit mobbad ofta	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Utsatt för lindrigare misshandel	8,7	13,1	16,6	24,5	32,2	48,7	33,1	39,0
Utsatt för grövre misshandel	1,8	2,9	3,9	4,8	8,2	7,3	10,1	21,3
Utsatt för hot	8,8	5,5	15,5	10,4	27,0	16,8	38,5	30,5
Utsatt för rån	1,1	2,5	0,4	2,7	1,1	6,6	7,4	11,8
Utsatt för sexuellt ofredande	17,2	4,0	28,1	6,3	33,7	7,5	46,4	9,8
Utsatt för sexuellt tvång	3,7	0,8	6,5	1,0	10,0	3,3	20,7	14,3

Oro för att utsättas för brott

Oro för att utsättas för brott kan leda till att man begränsar sin vardag och sitt sociala liv på ett sådant sätt att det innebär negativa konsekvenser för individen (Litzén 2006). I undersökningen ställs därför frågan om eleverna har agerat på vissa sätt av oro för att utsättas för brott. Frågan lyder:

Har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande för att du var rädd eller orolig för att bli hotad, trakasserad, utsatt för våld eller något annat brott?

- Hållit dig borta från skolan en hel dag?
- Stannat hemma en kväll fast du egentligen velat gå ut?
- Medvetet undvikit vissa personer?
- Medvetet undvikit vissa ställen?

Totalt uppger ungefär 45 procent av eleverna att de agerat på något av dessa sätt under de senaste tolv månaderna (tabell 11). Överlag verkar tjejer i större utsträckning agera på dessa sätt för att de är oroliga för att de ska utsättas för brott. Drygt hälften av tjejerna och en tredjedel av killarna uppger att de agerat på något av dessa sätt under de senaste tolv månaderna.

Det vanligaste bland både tjejer och killar är att man medvetet undvikit vissa personer samt att man valt att undvika vissa platser. Ungefär fyra av tio tjejer och tre av tio killar uppger att de undvikit vissa personer.

Tabell 11. Andel elever som uppger att de agerat på vissa sätt under de senaste tolv månaderna av oro för att utsättas för brott.

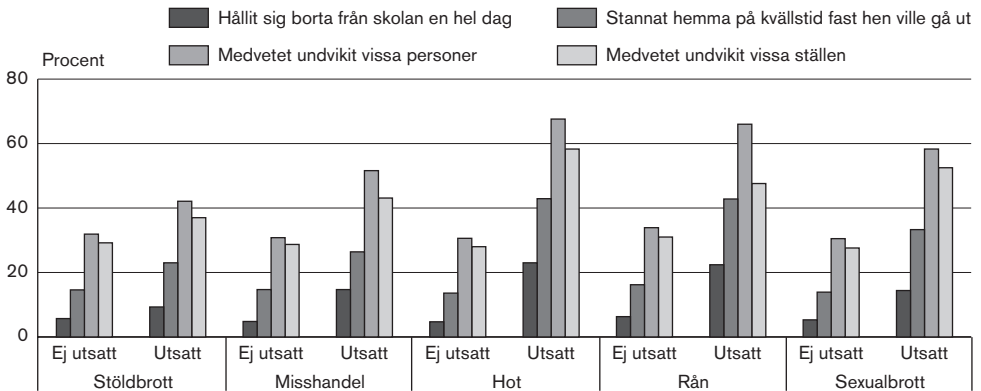
	Tjejer	Killar	Totalt
Hållit sig borta från skolan en hel dag	8,7	4,4	6,7
Stannat hemma kvällstid fast man ville gå ut	22,0	11,7	16,8
Medvetet undvikit vissa personer	41,5	28,1	34,8
Medvetet undvikit vissa ställen	38,7	24,4	31,4
Gjort något av ovanstående	52,8	36,6	44,6

Det är också relativt vanligt att tjejer väljer att stanna hemma kvällstid, fast de egentligen vill gå ut; nästan var fjärde tjej uppger att de gjort detta under de senaste tolv månaderna. Motsvarande andel bland killarna är knappt 12 procent. Minst vanligt är att man väljer att hålla sig borta från skolan en hel dag av oro för att utsättas för brott.

Det är också relevant att undersöka om det är mer vanligt att agera på dessa sätt bland de personer som blivit utsatta för brott under de senaste tolv månaderna, eller om det är de elever som inte utsatts för brott som i större utsträckning är oroliga och därför vidtar ovan nämnda åtgärder för att undvika att utsättas för brott.

Det är främst de elever som uppger att de har utsatts för brott som har agerat på något av nämnda sätt, av oro för att utsättas för brott, än de personer som inte blivit utsatta (se figur 11).

Figur 11. Andel utsatta respektive ej utsatta elever som uppger att de agerat på vissa sätt av oro för att utsättas för brott.

Oron för att utsättas för brott verkar få störst konsekvenser för de elever som uppgett att de utsatts för hot, rån och sexualbrott.

Även bland de som uppger att de blivit utsatta är den vanligaste konsekvensen av oron att de medvetet undviker vissa personer, följt av att de väljer att undvika vissa platser. Som exempel kan nämnas att två tredjedelar av dem som utsatts för hot eller rån uppger att de medvetet valt att undvika vissa personer av oro för att utsättas för brott. Analysen visar också att mer än hälften av dem som utsatts för sexualbrott valt att undvika vissa personer och/eller vissa platser på grund av oro för att utsättas för brott.

Oron för att utsättas för brott, och dess konsekvenser, kan alltså vara en reaktion på tidigare utsatthet för brott. Samma mönster framkommer även i Nationella trygghetsundersökningen (NTU), där man ser att unga personer (16–19 år) som utsatts för misshandel, hot, personrån eller sexualbrott oftare uppger att de valt att ta en annan väg eller ett annat färdssätt, och oftare väljer att avstå från någon aktivitet, på grund av oro för att utsättas för brott.²⁵

²⁵ I arbetet med att ta fram statistik till Skolundersökningen om brott har en specialkörning av data från Nationella trygghetsundersökningen 2015 genomförts för att studera om personer som utsatts för brott oftare agerar på vissa sätt på grund av oro för att utsättas för brott. Dessa resultat finns alltså inte publicerade i Nationella trygghetsundersökningen 2015.

Delaktighet i brott och andra riskbeteenden

I detta kapitel redovisas elevernas egen delaktighet i olika typer av brott under de senaste tolv månaderna. Det handlar om delaktighet i stöldbrott, våld, skadegörelse samt om man provat narkotika. I undersökningen ställs även frågor om ett antal andra brottstyper, till exempel om man kört bil eller motorcykel utan körkortstillstånd, använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort, gjort inbrott, kränkt någon via internet, delat filer illegalt eller plankat i kollektivtrafiken.²⁶

Det ställs också frågor om andra beteenden som kan kopplas till en ökad risk för att begå brott. Det handlar då om att skolka, dricka sig berusad eller sniffa. Det finns mycket forskning som visar att olika typer av riskbeteenden ökar risken för att också begå brott (se till exempel Brå 2011 och Brå 2013).

För samtliga frågor finns svarsalternativen *Ingen gång, 1–2 gånger, 3–5 gånger, 6–10 gånger, 11–20 gånger* samt *Mer än 20 gånger*. I analyserna har dock de tre högsta svarsalternativen slagits ihop till ett svarsalternativ (*6 gånger eller fler*).

Först redogörs för den sammantagna delaktigheten i brott bland eleverna. Därefter följer en mer detaljerad redovisning av delaktighet i respektive brottstyp. Kapitlet avslutas sedan med en analys av delaktighet i brott i relation till olika bakgrundsfaktorer.

I detta sammanhang är det viktigt att vara medveten om att det är eleverna själva som definierar vilka typer av händelser de inkluderar när de besvarar enkäten. Det som en elev definierar som stöld kanske en annan elev inte bedömer på samma sätt. Ett exempel på detta är frågan om eleven stulit något från skolan. Det finns skillnader i vad eleverna räknar som en stöld från skola, enligt en avhandling där elever blivit intervjuade om hur de tolkar frågorna i Skolundersökningen (Andersson 2011). Vissa betrak-

²⁶ Att ha plankat i kollektivtrafiken definieras i denna undersökning som att man har åkt buss, spårvagn, tunnelbana, pendeltåg eller tåg utan att betala.

tar det som en stöld om man tar med sig pennor och sudd hem, medan andra elever snarare tolkar frågan som att det handlar om stöld från lärare och klasskompisar. Ett annat exempel är frågan om eleven hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker. Här visar Anderssons avhandling att vissa elever skulle räkna med om man knuffat till en klasskompis lätt för att få en mindre sak (till exempel en cigarett eller godis), medan andra elever inte skulle inkludera denna typ av händelse.

Ytterligare en viktig aspekt är de problem som kan vara kopplade till en undersökning där elever ska berätta om sin egen brottslighet. Dels finns det en risk att man inte når de elever som i störst utsträckning begår brott på grund av att de är frånvarande, dels finns också en risk att elever inte svarar uppriktigt på frågorna utan istället ger svar som de uppfattar som antingen socialt önskvärda eller som komiska (Andersson 2011).

Inga jämförelser med tidigare år görs i detta kapitel. I rapportens avslutande kapitel görs dock vissa analyser och jämförelser med tidigare resultat och andra studier om delaktighet i brott, som en vägledning för de användare som är intresserade av analyser av utvecklingen över tid. För djupare analyser av ungdomsbrottslighetens utveckling fram till 2011 hänvisas till Brås tidigare publikationer av Skolundersökningen om brott²⁷ samt Brås kommande rapport om brottsutvecklingen i Sverige.²⁸

Sammantagen delaktighet i brott

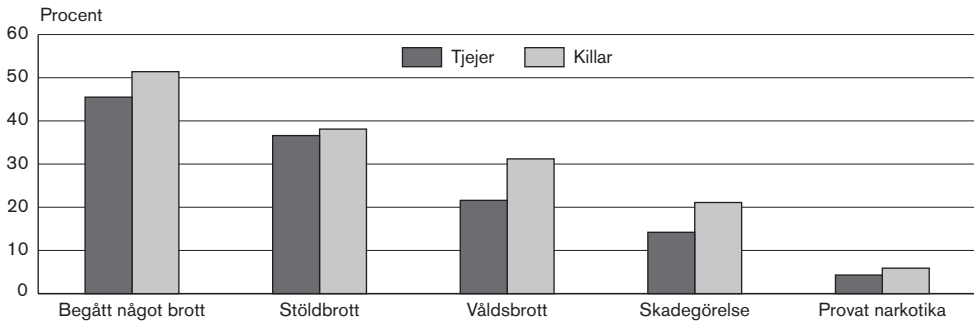
Totalt sett uppger 49 procent av eleverna i årskurs nio att de begått någon form av våldsbrott, stöldbrott eller skadegörelse, eller har provat narkotika under de senaste tolv månaderna (se tabell 7 i bilaga 2). Bland tjejer uppger 46 procent detta, medan andelen killar som uppger detta är 51 procent. Det är alltså fler killar än tjejer som uppger att de under de senaste tolv månaderna begått någon av de brottstyper som efterfrågas i undersökningen. Skillnaden mellan könen är minst när det gäller stöldbrott och störst när det gäller våldsbrott.

Vad gäller delaktighet i brott vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna, uppger drygt 38 procent av killarna och knappt 37 procent av tjejerna att de stulit något, drygt 31 procent av killarna och knappt 22 procent av tjejerna att de begått våldsbrott, och drygt 21 procent av killarna och 14 procent av tjejerna att de begått skadegörelse (figur 12).

²⁷ Brå 2013.

²⁸ Denna rapport publiceras under våren 2017.

Figur 12. Andel elever som uppger att de begått olika typer av brott minst en gång under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.²⁹

När det gäller narkotika uppger knappt 6 procent av killarna och 4,3 procent av tjejerna att de provatt narkotika vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna.

Totalt sett uppger ungefär var tionde elev att han eller hon någon gång åkt fast för polisen, för något brott de begått. Ungefär två tredjedelar av dessa elever uppger att det hänt en gång, medan en mindre grupp uppger att de åkt fast minst två gånger.

Delaktighet i våld

Vad gäller frågor om delaktighet i våldsbrott finns det totalt sju frågor i undersökningen som behandlar denna typ av brott.³⁰ Frågorna gäller om man burit kniv som vapen, om man hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker, om man ryckt väskan från en okänd person, om man slagit någon (familjemedlem respektive ej familjemedlem) så att personen behövde sjukvård, om man slagit någon men inte så att personen behövde sjukvård samt om man med avsikt skadat någon med ett vapen. Att bära kniv som vapen är inte ett våldsbrott i sig, men frågan ingår i kategorin våldsbrott eftersom det kan betraktas som en handling relaterad till våld mot person.

Totalt uppger drygt 31 procent av killarna och knappt 22 procent av tjejerna att de begått någon form av våldsbrott under de senaste tolv månaderna. Bland dessa elever uppger majoriteten att de gjort detta 1–2 gånger (figur 13).

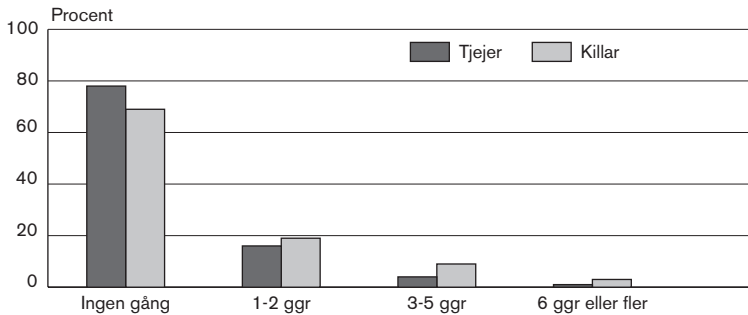
Eftersom det inte är ett våldsbrott i sig att bära med sig en kniv som vapen, är det även intressant att exkludera denna fråga ur analysen för att se på andelen elever som uppger att de begått

²⁹ I tabell 7 i bilaga 2 redovisas den totala andelen elever som uppger delaktighet i respektive brottstyp.

³⁰ För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

Figur 13. Antal gånger som elever uppger att de begått våldsbrott under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.³¹

något egentligt våldsbrott. När frågan om att bära med sig kniv som vapen exkluderas ser man att andelen killar som uppger att de begått våldsbrott är drygt 27 procent och andelen tjejer är knappt 19 procent.

Den vanligaste formen av våldsbrott, bland både tjejer och killar, är dock att man slagit någon så att denne fick ont, men inte så att händelsen föranledde behov av sjukvård. Här inkluderas våld mot såväl familjemedlemmar som andra personer. Ungefär var femte tjej och var fjärde kille uppger att de begått denna typ av våldsbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna.

Den näst vanligaste formen av våldsbrott bland både tjejer och killar är att man burit kniv som vapen, något som drygt 6 procent av tjejerna och knappt 12 procent av killarna uppger att de gjort. Bland både tjejer och killar är några av de mest ovanliga formerna av våldsbrott att man rycker en väska, ryggsäck eller liknande från någon man inte känner, samt att man hotar någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker.

Bland de elever som uppger att de burit kniv som vapen samt slagit någon så att denne fick ont, men inte så att händelsen föranledde behov av sjukvård, ser man att den andel som gjort detta minst sex gånger under de senaste tolv månaderna är något större än den andel som uppger att de gjort detta 3–5 gånger.

När det gäller den grövsta formen av våld uppger 2,6 procent av eleverna att de med avsikt slagit någon som inte tillhör familjen så pass att de tror eller vet att personen var tvungen att uppsöka någon form av sjukvård. Det är en större andel killar än tjejer som uppger att de begått detta grövre våld (3,3 procent av killarna och 1,8 procent av tjejerna). Majoriteten av dessa elever uppger att de gjort detta 1–2 gånger.

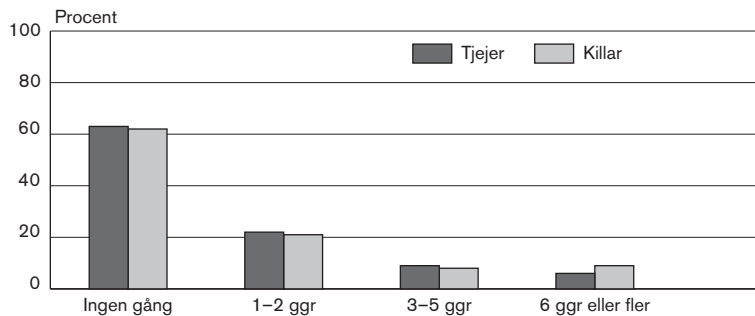
³¹ En komplett tabell över andelen elever som uppger att de begått de olika typerna av våldsbrott återfinns i tabell 1 i bilaga 2.

Delaktighet i stöld

Det finns totalt 14 frågor i frågeformuläret som handlar om olika typer av stölder.³² Frågorna rör bland annat snatteri, stöld från skolan, stöld av någons mobiltelefon, stöld av cykel samt om man köpt eller sålt något som man visste var stulet.

Totalt sett uppger knappt 37 procent av tjejerna och 38 procent av killarna att de begått någon form av stöld under de senaste tolv månaderna. De flesta elever som uppger att de begått någon form av stöld har gjort det 1–2 gånger (se figur 14). Det är enbart en marginell skillnad i hur stor andel ungdomar som uppger att de begått stölder 3–5 gånger jämfört med den grupp som uppger att de gjort det minst 6 gånger. Här är det viktigt att komma ihåg att detta mått på stöld inkluderar många olika former av stöld, från snatteri till stöld av till exempel en bil.

Figur 14. Antal gånger som elever uppger att de begått stöld under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.³³

Den vanligaste typen av stöld bland tjejer är stöld från hemmet, medan det bland killar är vanligare att man uppger att man snattat något från en affär. Ungefär var femte tjej uppger att hon stulit något från hemmet vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna, medan ungefär var femte kille uppger att han snattat något i en affär åtminstone en gång under perioden.

Den näst vanligaste typen av stöld bland både tjejer och killar är stöld från skolan. Här framgår det dock inte vad eleverna faktiskt stulit. Den avhandling där elever blivit intervjuade om hur de tolkar frågorna i Skolundersökningen om brott visar dock att det är vanligt att eleverna även räknar med förhållandevis bagattellartade saker (Andersson 2011). Att ha stulit en bil, moped, motorcykel eller någons mobiltelefon är de typer av stöld som verkar vara mest ovanliga bland både tjejer och killar.

³² För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

³³ En komplett tabell över andelen elever som uppger att de begått de olika typerna av stöldbrott återfinns i tabell 2 i bilaga 2.

Även när man studerar de olika typerna av stöldbrott var för sig framkommer samma mönster som ovan, nämligen att elever som uppger att de begått något av dessa stöldbrott vanligen har gjort det 1–2 gånger. När det gäller snatteri från en affär är det dock en större andel som uppger att de gjort detta mer än 5 gånger, jämfört med gruppen som gjort det 3–5 gånger.

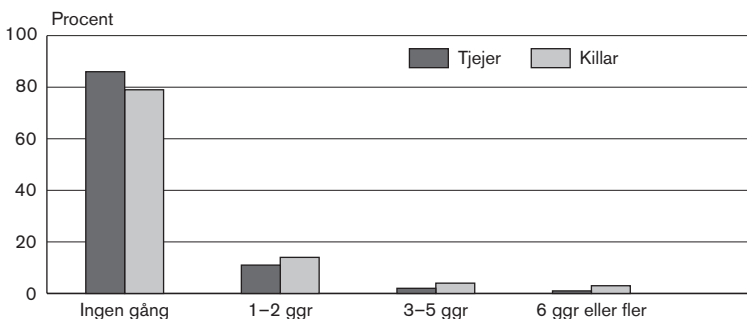
När det gäller de grävsta formerna av stöld (stöld av moped eller motorcykel, stöld av bil eller stöld ur en bil), uppger 2,9 procent av killarna och 1,8 procent av tjejerna att de stulit något av detta vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Just stöld av motorfordon anses i forskningen vara en av de brottstyper som tydligast indikerar en lång eller intensiv brottskarriär (Brå 2011).

Delaktighet i skadegörelse

I den sammantagna kategorin skadegörelse ingår fyra olika frågor i undersökningen.³⁴ Det handlar om skadegörelse på till exempel en busskur, gatlykta, ett fönster eller liknande, om man klottrat tags, om man gjort en större graffitimålning utan tillstånd eller om man utan tillstånd tänt eld på något värdefullt (till exempel en bil eller en byggnad).

Skadegörelse framstår som en brottstyp som är något mer ovanlig än våld och stöld. Drygt 21 procent av killarna och 14 procent av tjejerna uppger att de begått skadegörelse vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Majoriteten av dessa elever uppger att de begått skadegörelse 1–2 gånger (figur 15).

Figur 15. Antal gånger som elever uppger att de begått skadegörelse under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.³⁵

Den vanligaste formen av skadegörelse bland tjejer är att man klottrat tags, vilket ungefär var tionde tjej uppger att hon gjort vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Bland kil-

³⁴ För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

³⁵ En komplett tabell över andelen elever som uppger att de begått de olika typerna av skadegörelse återfinns i tabell 3 i bilaga 2.

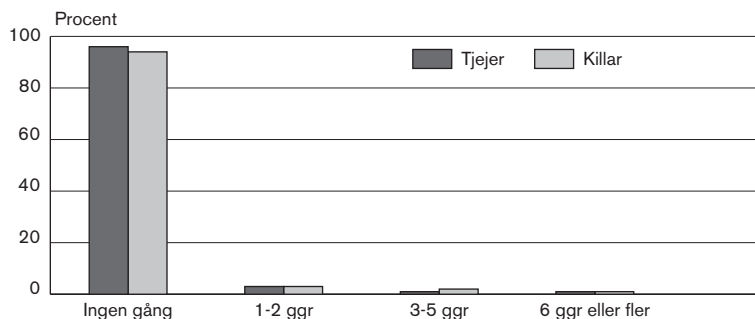
lar är det istället vanligast att man uppger att man med flit har förstört till exempel en busskur, en gatlykta, ett fönster, någons cykel eller liknande, vilket ungefär var femte kille uppger att han gjort under de senaste tolv månaderna.

Det är betydligt mer ovanligt att eleverna uppger att de gjort någon större graffitimålning eller tänt eld på något värdefullt utan tillåtelse. Totalt uppger 1,1 procent av tjejerna och 2,6 procent av killarna att de gjort någon större graffitimålning utan tillstånd. Vidare uppger 1,9 procent av tjejerna och 3,7 procent av killarna att de tänt eld på något värdefullt utan tillåtelse under de senaste tolv månaderna.

Delaktighet i narkotikabrott

Undersökningen innehåller totalt tre frågor som handlar om huruvida eleven provat olika typer av narkotika (en fråga om hasch/marijuana, en fråga om spice eller andra rökmixar samt en fråga om annan narkotika). Utöver dessa finns ytterligare tre narkotikarelaterade frågor som handlar om huruvida eleven använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination, om eleven sålt hasch eller marijuana, samt om eleven sålt annan narkotika.³⁶ I denna redovisning ligger dock fokus främst på de elever som uppger att de provat någon form av narkotika under de senaste tolv månaderna.³⁷ Det är viktigt att notera att det inte nödvändigtvis behöver vara ett brott att ha rökt spice eller andra rökmixar, då inte alla rökmixar är narkotikaklassade.

Figur 16. Antal gånger som elever uppger att de provat narkotika under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön.

Som framgår av figur 16 har majoriteten av eleverna inte provat någon form av narkotika under de senaste tolv månaderna. Totalt uppger 4,3 procent av tjejerna och knappt 6 procent av

³⁶ För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

³⁷ En komplett tabell över andelen elever som uppger att de begått de olika typerna av narkotikabrott återfinns i tabell 3 i bilaga 2.

killarna att de gjort det under perioden. Av de preparat som frågorna gäller är det vanligast att man rökt hasch eller marijuana (3,7 procent av tjejerna och knappt 6 procent av killarna uppger detta). Dessa resultat ligger helt i linje med resultaten i CAN:s undersökning om skolelevers drogvanor 2015, som visar att knappt 4 procent av tjejerna och drygt 6 procent av killarna i årskurs nio uppgav att de någon gång använt narkotika (CAN 2015).

Totalt uppger 1,6 procent av tjejerna och 1,3 procent av killarna att de rökt spice eller andra drogmixar minst en gång under de senaste tolv månaderna. Samtidigt uppger 1,4 procent av både killarna och tjejerna att de provat någon annan form av narkotika.

Resultaten visar också att en större andel tjejer än killar uppger att de använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination. Nästan 7 procent av tjejerna och 3,3 procent av killarna uppger att de använt sådana läkemedel minst en gång under de senaste tolv månaderna. Majoriteten av dessa elever uppger att de har gjort detta 1–2 gånger. Det framgår inte vilken typ av läkemedel eleverna använt.

Det är väldigt ovanligt att elever uppger att de sålt någon form av narkotika. Totalt uppger 1,8 procent av eleverna att de sålt hasch eller marijuana under de senaste tolv månaderna, medan 1,2 procent av eleverna uppger att de sålt någon annan form av narkotika. Det är en större andel killar än tjejer som uppger att de sålt narkotika, och det är mycket vanligt att elever som uppger att de gjort det även uppger att de själva provat någon form av narkotika.

Delaktighet i andra brottsliga beteenden

I undersökningen ställs även frågor om vissa andra typer av brottsliga beteenden. Det handlar då om att ha kört bil eller motorcykel utan körkortstillstånd, använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort, gjort inbrott i en bostad eller annan byggnad, delat filer illegalt eller plankat i kollektivtrafiken. Slutligen ställs även en fråga om huruvida man har skrivit något eller lagt ut bilder eller film på internet för att kränka en annan person.³⁸ Denna typ av handling rör sig i gränslandet mellan att vara en brottslig handling och att inte vara det (Brå 2015), men presenteras här tillsammans med övriga brottsliga handlingar.

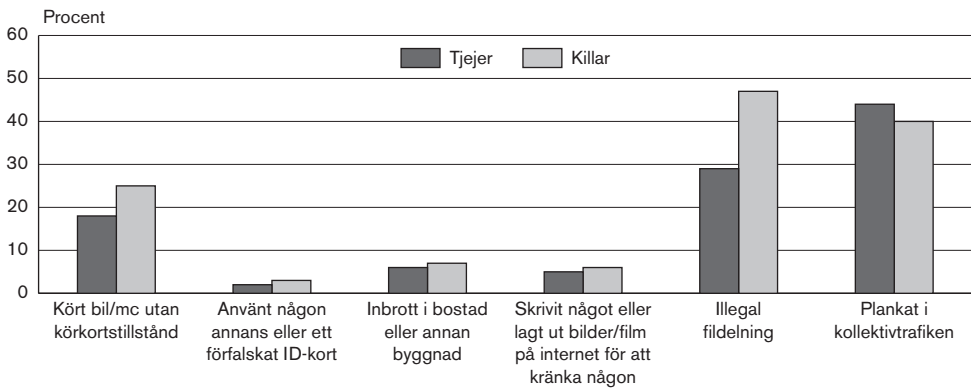
Bland de övriga brottsliga handlingar som efterfrågas i Skolundersökningen om brott är illegal fildelning och plankning i kollektivtrafiken de vanligaste handlingarna bland både tjejer och

³⁸ För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

killar (figur 17). Knappt hälften av killarna och en tredjedel av tjejerna uppger att de laddat ned musik, filmer, spel eller någon annan programvara genom illegal fildelning vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Bland de killar som laddat ned illegalt material har de flesta gjort det minst sex gånger under perioden. Bland tjejerna som laddat ned material är det ungefär lika vanligt att man gjort det 1–2 gånger som att man gjort det minst sex gånger under perioden.

Ungefär 45 procent av tjejerna och 40 procent av killarna uppger att de plankat i kollektivtrafiken. Det är ungefär lika vanligt att detta hänt 1–2 gånger som att det hänt minst 6 gånger.

Figur 17. Andel elever som uppger att de begått olika brottsliga handlingar minst en gång under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av brottslig handling.³⁹

Resultaten visar också att ungefär en fjärdedel av killarna och knappt var femte tjej uppger att de kört bil eller motorcykel utan körkortstillstånd vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Här bör noteras att de medverkande eleverna är 15–16 år, vilket innebär att ingen elev i undersökningen har körkort för vare sig personbil eller motorcykel. Det är dock möjligt att elever även tänker på EU-mopeder när de besvarar frågan.

Det är mindre vanligt att eleverna uppger att de skrivit något eller lagt ut bilder/film på internet för att kränka någon annan person, att man begått inbrott eller att man använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort. Majoriteten av de elever som uppger att de gjort något av detta under de senaste tolv månaderna uppger att det hänt 1–2 gånger.

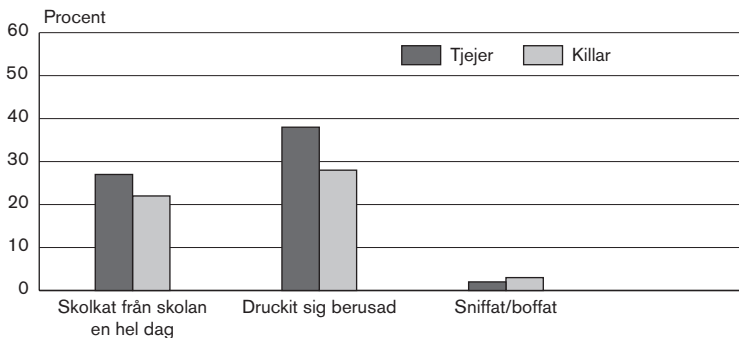
³⁹ I tabell 5 i bilaga 2 finns en komplett tabell över andra brottsliga beteenden och andel elever som uppger att de begått dessa handlingar.

Delaktighet i andra riskbeteenden

I undersökningen ställs också frågor om andra typer av riskbeteenden, som inte är brottsliga. Det handlar då om att skolka, att dricka alkohol, att sniffa och att använda tobak.⁴⁰

När det gäller dessa riskbeteenden ser man att det är en större andel tjejer än killar som uppger att de druckit sig berusade eller skolkat under de senaste tolv månaderna (figur 18).

Figur 18. Andel elever som uppger att de skolkat, druckit sig berusade och sniffat/boffat under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av handling.⁴¹

Ungefär fyra av tio tjejer och tre av tio killar uppger att de vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna druckit öl, vin, sprit eller annan alkohol så att de känt sig berusade. Även här uppger majoriteten av dem som druckit sig berusade att de skett 1–2 gånger. Totalt sett uppger dock knappt 13 procent av tjejerna och 9 procent av killarna att det skett vid minst sex tillfällen under de senaste tolv månaderna.

Alkohol kan betraktas som ett riskbeteende som är förknippat med både utsatthet för brott och delaktighet i brott. Ett exempel på detta är att delaktighet i brott tidigare visat sig vara vanligare bland ungdomar som dricker alkohol. Detsamma gäller även för elever som skolkar (Brå 2013).

När det gäller skolk uppger drygt 27 procent av tjejerna och 21 procent av killarna att de skolkat från skolan en hel dag vid minst ett tillfälle under de senaste tolv månaderna. Majoriteten av dessa elever uppger att de skolkat vid 1–2 tillfällen under perioden.

Slutligen visar resultaten att det är ovanligt att elever uppger att de sniffat eller boffat till exempel lim, thinner eller tändargas;

⁴⁰ För att se hur frågorna är formulerade, se frågeformuläret i bilaga 3 i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

⁴¹ I tabell 6 i bilaga 2 finns en komplett tabell över andra riskbeteenden och andel elever som uppger att de begått dessa handlingar.

2,6 procent av killarna och 2,0 procent av tjejerna uppger att de gjort detta någon gång under de senaste tolv månaderna.

En annan typ av handlingar som kan betraktas som ett riskbeteende är om eleven röker och/eller snusar. Ungefär 90 procent av eleverna uppger att de varken röker eller snusar regelbundet. Rökning är dock vanligare bland tjejer; drygt 8 procent av tjejerna uppger att de röker flera gånger i veckan, medan motsvarande andel killar uppgår till 3,9 procent. Det motsatta förhållandet gäller för snusande; 4,6 procent av killarna uppger att de snusar flera gånger i veckan, medan i stort sett inga tjejer uppger detta. Andelen elever som uppger att de både röker och snusar flera gånger i veckan uppgår till 2,4 procent för killarna och 0,7 procent för tjejerna.

Även mobbing är ett riskbeteende som är relevant att studera. Att mobba andra verkar vara ett mer förekommande beteende bland killar. Ungefär 7 procent av killarna uppger att de mobbat andra ibland eller ofta, medan knappt 20 procent uppger att de mobbat andra sällan. Bland tjejerna uppger 3,6 procent att de mobbat andra ibland eller ofta och knappt 14 procent att de mobbat andra sällan.

Delaktighet i brott i relation till olika bakgrundsfaktorer

För att studera hur olika bakgrundsfaktorer samvarierar med delaktighet i brott har både bivara analyser och multivariata logistiska regressionsanalyser genomförts. Det är vanligt att olika bakgrundsfaktorer även samvarierar med varandra, vilket inte framkommer i en vanlig bivariat analys. Därför genomförs även multivariata logistiska regressionsanalyser, vars fördel är att de kontrollerar för de olika bakgrundsfaktorernas effekter från varandra. Ett exempel på detta är att föräldrarnas sysselsättning kan se ut att samvariera med till exempel elevens delaktighet i brott, men eftersom föräldrarnas sysselsättning även samvarierar med föräldrarnas utbildningsnivå går det inte att avgöra hur mycket de olika faktorerna individuellt samvarierar med delaktighet i brott. Med hjälp av en multivariat regressionsanalys kan man se om effekten av föräldrarnas sysselsättning kvarstår när man har rensat bort effekten av föräldrarnas utbildningsnivå.

Inför analyserna skapades ett index över familjens ekonomi. Indexet baseras på fråga 10, 12 och 13 i frågeformuläret. Dessa frågor rör hur mycket pengar eleven har till fritid och nöjen varje månad, om eleven på grund av familjens ekonomi inte kunnat göra eller köpa något som många andra i samma ålder kan under de senaste tolv månaderna, samt hur många gånger eleven varit

utomlands på semestern under de senaste tre åren. Skalan går från 0 till 6 och delas upp i *Ej svaga ekonomiska resurser* (värde 0–4 på skalan) och *Svaga ekonomiska resurser* (värde 5–6 på skalan).

Det är viktigt att ha i åtanke att bakgrundsfaktorerna i Skolundersökningen om brott enbart baseras på de uppgifter som eleverna själva uppgivit, och inte på uppgifter från register. Det är också viktigt att tänka på att bakgrundsfaktorerna används i beskrivande och inte i förklarande syfte. Detta innebär att det inte går att säga något om huruvida bakgrundsfaktorerna är en orsak till elevens delaktighet i brott.

De bakgrundsfaktorer som studeras här är kön, om eleven har svensk eller utländsk bakgrund, bostadstyp, bostadsort, om föräldrarna är skilda/separerade, föräldrarnas utbildning och samsättning samt familjens ekonomiska resurser. Styrkan på sambanden mellan dessa bakgrundsfaktorer har analyserats genom multivariata logistiska regressionsanalyser för delaktighet i stöldbrott, våldsbrott, skadegörelse samt om man provat narkotika. Det räcker här med att eleverna uppger att de begått den aktuella typen av brott minst en gång under de senaste tolv månaderna.

Utfallet av multivariata logistiska regressionsanalyser är oddskvoter, som i princip är kvoten mellan riskerna i två olika grupper. Oddskvoterna uttrycks i tal som kan anta ett värde från 0 och uppåt. En oddskvot som är högre än 1 betyder en större risk jämfört med referensgruppen och en oddskvot som är lägre än 1 betyder mindre risk jämfört med referensgruppen (Ribe 1999).

Tolkningen av oddskvoter skiljer sig något åt beroende på variablernas karaktär och oddskvoternas storlek, men förenklat uttryckt kan en oddskvot på exempelvis 1,6 för en grupp tolkas som att risken är 60 procent större för denna grupp. Det är dock viktigt att ha i åtanke att oddskvoten inte mäter sannolikhet för att något ska inträffa. En mer ingående beskrivning av resultaten och tolkning av de multivariata logistiska regressionsanalyserna finns i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

I analyserna i denna rapport lyfts inte oddskvoter mellan 0,7 och 1,5 utan endast starkare samband. Dessutom diskuteras endast oddskvoter som är statistiskt säkerställda, som med hög sannolikhet inte är resultat av slumpen.

Bivariata analyser för delaktighet i brott

När man sätter delaktighet i brott i relation till olika bakgrundsfaktorer framkommer vissa mönster (se tabell 7 i bilaga 2). Det är en större andel killar som uppger delaktighet i samtliga typer av brott jämfört med andelen tjejer. Samma mönster återfinns

bland elever som uppger att de bor i lägenhet och elever vars föräldrar är skilda/separerade; dessa uppger delaktighet i brott i högre utsträckning än elever som bor i hus och elever vars föräldrar inte är skilda/separerade. Även elever vars familj har svaga ekonomiska resurser uppger oftare delaktighet i brott.

När det gäller delaktighet i brott kopplat till föräldrarnas utbildningsnivå, föräldrarnas sysselsättning eller om eleven har svensk eller utländsk bakgrund, framkommer inte något lika tydligt mönster som för ovan nämnda bakgrundsfaktorer.

Regressionsanalys för våld

Regressionsanalysen för våldsbrott visar att familjens ekonomiska resurser är den bakgrundsfaktor som uppvisar störst samband med att begå våldsbrott (tabell 12). De elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser uppvisar tre gånger så stor risk att begå våldsbrott jämfört med de elever som uppger att familjen inte har svaga ekonomiska resurser. Denna risk kvarstår som statistiskt säkerställd för både tjejer och killar när analysen delas upp på kön.

Utöver familjens ekonomiska resurser visar sig även killar löpa en nästan dubbelt så stor risk att begå våldsbrott jämfört med tjejer.

Tabell 12. Oddskvoter (relativa skillnader i odds) för olika grupper att begå våldsbrott enligt SUB 2015, utifrån logistisk regressionsanalys.

	Samtliga	Tjejer	Killar
Kön			
<i>Tjej (referenskategori)</i>	1,0		
Kille	1,8 *		
Svensk/utländsk bakgrund			
<i>Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	1,2	1,2	1,1
Utrikesfödd	1,0	1,4	0,9
Bostadstyp			
<i>Hus (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Lägenhet	1,0	1,0	1,1
Bostadsort			
<i>Landsbygd (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Mellanstor stad	1,0	1,0	0,9
Storstad	1,4 *	1,4 *	1,3
Föräldrar skilda/separerade			
<i>Nej (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Ja	1,4 *	1,4 *	1,4 * ▶

	Samtliga	Tjejer	Killar
Föräldrarnas utbildning			
<i>Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,4	1,3	1,5
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,1	1,0	1,1
Föräldrarnas sysselsättning			
<i>Båda föräldrarna har arbete (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Minst en förälder saknar arbete	1,1	1,0	1,2
Familjens ekonomiska resurser			
<i>Ej svaga ekonomiska resurser (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svaga ekonomiska resurser	3,0 *	3,2 *	2,9 *

* Oddskvoten är signifikant skild från referenskategoriens oddskvot ($p < 0,05$).

Regressionsanalys för stöld

När det gäller stöldbrott visar regressionsanalysen att den bakgrundsfaktor som uppvisar störst samband med att eleven ska begå denna typ av brott är familjens ekonomiska resurser (tabell 13).

Elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser uppvisar dubbelt så stor risk att begå stöldbrott jämfört med elever som uppger att familjen inte har svaga ekonomiska resurser. Denna risk kvarstår som statistiskt säkerställd för tjejer när analysen delas upp på kön, dock inte för killar.

Även för elever med skilda/separerade föräldrar är risken att begå stöldbrott nästan dubbelt så stor jämfört med elever vars föräldrar inte är skilda eller separerade. Denna risk gäller både för tjejer och killar.

Föräldrarnas utbildning verkar också ha en viss effekt på tjejers risk att begå stöldbrott. Risken att begå stöldbrott är större för tjejer vars ena förälder har en universitets- eller högskoleutbildning än för de tjejer som uppger att ingen av föräldrarna har en högre utbildning.

Tabell 13. Oddskvoter (relativa skillnader i odds) för olika grupper att begå stöldbrott enligt SUB 2015, utifrån logistisk regressionsanalys.

	Samtliga	Tjejer	Killar
Kön			
<i>Tjej (referenskategori)</i>	1,0		
Kille	1,2		
Svensk/utländsk bakgrund			
<i>Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	0,9	0,8	1,2
Utrikesfödd	0,7 *	0,7	0,7
Bostadstyp			
<i>Hus (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Lägenhet	1,1	0,9	1,3
Bostadsort			
<i>Landsbygd (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Mellanstor stad	1,0	1,1	0,9
Storstad	1,3 *	1,5 *	1,2
Föräldrar skilda/separerade			
<i>Nej (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Ja	1,9 *	2,1 *	1,7 *
Föräldrarnas utbildning			
<i>Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,5 *	1,7 *	1,3
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,1	1,5 *	0,8
Föräldrarnas sysselsättning			
<i>Båda föräldrarna har arbete (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Minst en förälder saknar arbete	0,9	0,8	1,1 *
Familjens ekonomiska resurser			
<i>Ej svaga ekonomiska resurser (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svaga ekonomiska resurser	2,0 *	2,3 *	1,9

* Oddskvoten är signifikant skild från referenskategoriens oddskvot ($p < 0,05$).

Regressionsanalys för skadegörelse

Vad gäller skadegörelse visar regressionsanalysen att de bakgrundsfaktorer som har störst betydelse är familjens ekonomiska resurser samt om föräldrarna är skilda/separerade eller ej (se tabell 14).

De elever vars föräldrar är skilda/separerade uppvisar en nästan dubbelt så stor risk att begå någon form av skadegörelse jämfört med elever vars föräldrar inte är skilda/separerade. Denna risk

kvarstår även när tjejer och killar särskiljs i analysen, och då visar sig risken vara större för tjejer än för killar.

Tabell 14. Oddskvoter (relativa skillnader i odds) för olika grupper att begå skadegörelsebrott enligt SUB 2015, utifrån logistisk regressionsanalys.

	Samtliga	Tjejer	Killar
Kön			
<i>Tjej (referenskategori)</i>	1,0		
Kille	1,6 *		
Svensk/utländsk bakgrund			
<i>Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	1,5 *	1,8 *	1,3
Utrikesfödd	0,9	0,9	0,9
Bostadstyp			
<i>Hus (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Lägenhet	1,3	1,0	1,5 *
Bostadsort			
<i>Landsbygd (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Mellanstor stad	1,1	1,3	0,9
Storstad	1,3	1,5	1,2
Föräldrar skilda/separerade			
<i>Nej (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Ja	1,9 *	2,4 *	1,6 *
Föräldrarnas utbildning			
<i>Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,2	1,4	1,0
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	0,8	1,1	0,7
Föräldrarnas sysselsättning			
<i>Båda föräldrarna har arbete (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Minst en förälder saknar arbete	1,1	1,1	1,1
Familjens ekonomiska resurser			
<i>Ej svaga ekonomiska resurser (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svaga ekonomiska resurser	1,8 *	1,9 *	1,8

* Oddskvoten är signifikant skild från referenskategoriens oddskvot ($p < 0,05$).

Elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser löper också en nästan dubbelt så stor risk att begå någon form av skadegörelse jämfört med elever som uppger att familjen inte har svaga ekonomiska resurser. Denna risk kvarstår som statistiskt säkerställd för tjejer när analysen delas upp på kön, men inte för killar.

Analysen visar också att killar har en större risk att begå skadegörelse jämfört med tjejer. Samtidigt ser man att risken är större att tjejer som är födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar begår skadegörelsebrott, jämfört med svenskfödda tjejer vars ena eller båda föräldrar också är svenskfödda.

Regressionsanalys för narkotika

Regressionsanalysen gällande elever som uppger att de provat narkotika visar att familjens ekonomiska resurser är den bakgrundsfaktor som har störst samband med om eleven provat narkotika eller ej⁴² (tabell 15). Elever som uppger att familjen har svaga ekonomiska resurser uppvisar nästan tre gånger så stor risk att prova narkotika jämfört med elever som uppger att familjen inte har svaga ekonomiska resurser. Denna risk kvarstår för killar när man särskiljer tjejer och killar i analysen.

Analysen visar även att elever som bor i storstäder har en mer än förbubblad risk att prova narkotika jämfört med elever som bor i andra mindre städer eller på landsbygden. När analysen delas upp på kön kvarstår denna risk för killar, men inte för tjejer.

Även familjesituationen uppvisar ett tydligt samband med risken för att prova narkotika. De elever vars föräldrar är skilda/separerade uppvisar en mer än fördubblad risk att prova narkotika jämfört med elever vars föräldrar inte är skilda/separerade. Denna risk kvarstår för både tjejer och killar när analysen delas upp på kön.

Analysen visar också att risken är nästan dubbelt så stor att svenskfödda elever med utrikesfödda föräldrar provar narkotika, jämfört med svenskfödda elever vars ena eller båda föräldrar också är födda i Sverige. Denna risk kvarstår för tjejer när könen analyseras separat, men risken är då nästan tre gånger så stor för denna grupp tjejer.

Slutligen visar analysen att killar har en nästan fördubblad risk att begå narkotikabrott jämfört med tjejer.

---

⁴² Här inkluderas elever som har uppger att de provat hasch/marijuana, spice eller andra rökmixar eller någon annan form av narkotika.

Tabell 15. Oddskvoter (relativa skillnader i odds) för olika grupper att prova narkotika enligt SUB 2015, utifrån logistisk regressionsanalys.

	Samtliga	Tjejer	Killar
Kön			
<i>Tjej (referenskategori)</i>	1,0		
Kille	1,8 *		
Svensk/utländsk bakgrund			
<i>Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	1,8 *	2,8 *	1,3
Utrikesfödd	1,4	2,2	1,1
Bostadstyp			
<i>Hus (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Lägenhet	1,1	1,1	1,0
Bostadsort			
<i>Landsbygd (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Mellanstor stad	1,4	1,3	1,4
Storstad	2,3 *	1,8	2,5 *
Föräldrar skilda/separerade			
<i>Nej (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Ja	2,2 *	2,5 *	2,1 *
Föräldrarnas utbildning			
<i>Ingen av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
En av föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	1,8	2,0	1,7
Båda föräldrarna har universitets-/högskoleutbildning	0,9	0,9	0,9
Föräldrarnas sysselsättning			
<i>Båda föräldrarna har arbete (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Minst en förälder saknar arbete	0,9	0,6	1,1
Familjens ekonomiska resurser			
<i>Ej svaga ekonomiska resurser (referenskategori)</i>	1,0	1,0	1,0
Svaga ekonomiska resurser	2,7 *	2,3	3,1 *

* Oddskvoten är signifikant skild från referenskategoriens oddskvot ($p < 0,05$)

Familjens ekonomiska resurser och familjesituation viktigaste bakgrundsfaktorerna

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de bakgrundsfaktorer som uppvisar störst samband med risken att begå samtliga ovan nämnda typer av brott är familjens ekonomiska resurser samt om föräldrarna är skilda eller ej. Utöver detta har killar en större risk att begå våldsbrott, skadegörelse och narkotikabrott.

Ett tydligt mönster mellan dessa bakgrundsfaktorer och delaktighet i brott framkom även i den inledande bivariata analysen.

Nivån på föräldrarnas utbildning visar enbart upp en förhöjd risk som är statistiskt säkerställd för stöldbrott.

Svenskfödda elever vars båda föräldrar är utrikesfödda har en större risk att begå skadegörelse eller narkotikabrott jämfört med svenskfödda elever med en eller båda föräldrarna inrikesfödda.

Var i landet man bor verkar enbart påverka risken för att begå narkotikabrott.

Slutligen uppvisar föräldrarnas sysselsättning samt om man bor i hus eller lägenhet inte någon förhöjd risk som är statistiskt säkerställd för någon av de fyra brottstyperna. Detta innebär att den samvariation som observerades mellan bostadstyp och delaktighet i brott i de bivariata analyserna inte kvarstår när man i regressionsanalysen kontrollerar för effekten av de andra bakgrundsfaktorerna.

Analys av metodförändringen och utveckling över tid

Eftersom Skolundersökningen om brott genomgått flera stora förändringar sedan den senaste datainsamlingen har inga jämförelser mellan den senaste undersökningens resultat och tidigare års resultat gjorts i huvudkapitlen som rör utsatthet för brott och delaktighet i brott.

Däremot har resultaten bedömts vara jämförbara mellan åren under perioden 1995–2011. Syftet med detta kapitel är därför att studera utvecklingen av utsatthet för, och delaktighet i, några olika typer av brott, och relatera denna utveckling till data över tid från andra frågeundersökningar som ställer liknande frågor. Detta för att kunna ge en fingervisning om huruvida resultaten från 2015 års skolundersökning om brott kan relateras till tidigare års resultat. Där så bedöms möjligt, görs jämförelser även med resultaten från Skolundersökningen om brott 2015.

När det gäller utsatthet för brott har våldsbrott och stöld valts ut för denna analys. Att just dessa två typer av brott valts ut beror främst på det är två intressanta indikatorer på elevers utsatthet för brott, men också på att det inte är helt enkelt att jämföra utsatthet för andra typer av brott med andra undersökningar som görs idag. Det behöver vara undersökningar som riktas till elever i ungefär samma ålder som Skolundersökningen om brott, det behöver finnas långa tidsserier och det ska inte ha gjorts några större förändringar i frågorna. Då dessa krav visade sig vara svåra att uppfylla för utsatthet för andra brottstyper, gjordes bedömningen att utsatthet för våldsbrott och stöld var mest lämpliga att använda för denna analys.

När det gäller delaktighet i brott har grövre våldsbrott, stöld och narkotikaanvändning valts ut för analysen. Att just dessa brottstyper valts ut beror främst på att det är de som bedömts som mest intressanta, och att det om dessa brottstyper dessutom finns

snarlikt formulerade frågor i Stockholmsenkäten, som vänder sig till en liknande population. I övrigt finns idag inte några andra periodiskt återkommande undersökningar som ställer frågor till elever om egen delaktighet i brott.

Det är dock viktigt att ha i åtanke att de frågeundersökningar som används i analyserna i detta kapitel har genomförts på olika sätt och med olika periodicitet, vänder sig till olika populationer samt ställer frågor på olika sätt. Syftet är alltså *inte* att jämföra nivåer mellan undersökningarna, utan att studera hur utvecklingen sett ut över tid för att undersöka om samma tendenser framkommer i de olika undersökningarna.

De undersökningar som används i detta sammanhang är CAN:s undersökning om skolelevers drogvanor⁴³ samt Stockholmsenkäten från Stockholms stad.⁴⁴ CAN:s undersökning genomförs bland elever i grundskolans årskurs nio och gymnasiet år 2 på ett urval av skolor i hela landet, medan Stockholmsenkäten genomförs bland samtliga elever i grundskolans årskurs nio och gymnasiet år 2 boende i Stockholms stad. I denna analys används dock enbart data gällande elever i årskurs nio. Då vissa frågor som används i analyserna nedan inte alltid funnits med sedan respektive undersökning startade, kan de undersökta perioderna skilja sig åt i de olika analyserna.

Nedan redogörs för vilka frågeställningar som använts från respektive frågeundersökning. För mer ingående information om metod hänvisas till respektive undersökning.

Utsatthet för våld

För frågor om utsatthet för våld används i denna analys, utöver Skolundersökningen om brott, data från både Stockholmsenkäten (Stockholms stad 2016) och CAN:s undersökning om skolelevers drogvanor (CAN 2015). Frågorna är formulerade på följande sätt:

Skolundersökningen om brott

*Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?*⁴⁵

---

⁴³ CAN 2015.

⁴⁴ Stockholms stad 2016.

⁴⁵ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld vid något tillfälle under de senaste 12 månaderna, så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?*

Stockholmsenkäten (Stockholms stad)

Har du varit med om något av följande under de senaste tolv månaderna?

- *Blivit misshandlad*

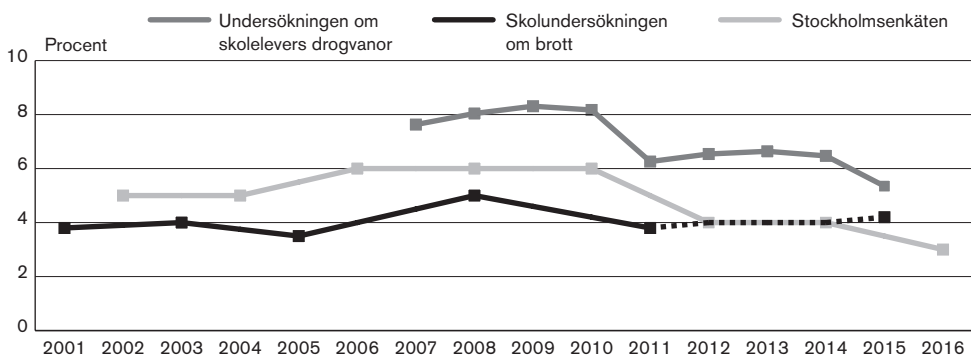
Undersökningen om skolelevs drogvänor (CAN)

Har något av följande hänt dig i samband med att du druckit alkohol under de senaste tolv månaderna?

- *Blivit utsatt för våld*

I figur 19 redovisas utvecklingen av utsatthet under perioden 2001–2016 för de tre undersökningarna. Undersökningen om skolelevs drogvänor genomförs årligen, medan Stockholmsenkäten genomförs vartannat år. Punkterna i figur 19 markerar de år då respektive undersökning genomförts. Som man kan se i figuren har relationen mellan undersökningarna sett likartad ut fram till 2011, på så sätt att Skolundersökningen om brott alltid redovisar en något lägre utsatthet jämfört med övriga två undersökningar. Samtliga undersökningar har också redovisat en minskning i utsatthet under åren 2008/2009–2011/2012.

Figur 19. Andelen elever utsatta för våld år 2001–2016. Särredovisning för typ av undersökning.

Däremot verkar en förändring ha skett när man studerar de senast genomförda undersökningarna (år 2015 för Skolundersökningen om brott och för CAN:s undersökning, och år 2016 för Stockholmsenkäten), eftersom Skolundersökningen om brott uppvisar en något ökad utsatthet till skillnad från övriga undersökningar.

Hur detta ska tolkas är inte helt självklart, det finns många olika faktorer som kan ha påverkat resultatet. Eftersom utvecklingen fortsatt nedåt i både CAN:s undersökning och i Stockholmsenkäten, bedöms det dock mer troligt att den högre prevalensen i årets undersökning, jämfört med tidigare års skolundersökningar om brott, kan kopplas till de förändringar som gjorts av själva

enkäten, snarare än att det skulle handla om en faktisk ökning av utsattheten. Den fråga som ställs om utsatthet för våld har förändrats rent språkligt, samtidigt som frågeformuläret strukturerats om, för att frågorna ska bli lättare att läsa och för att minska risken för att eleverna missar att besvara någon fråga. Brås bedömning är att denna fråga inte bör jämföras med tidigare år. Brå kan dock komma att göra en annan bedömning i framtiden då fler datainsamlingar gjorts sedan årets reformering av undersökningen, och det är möjligt att sätta flera års resultat i relation till både tidigare resultat och till andra studier.

Utsatthet för stöld

När det gäller frågor om utsatthet för stöld används här, förutom data från Skolundersökningen om brott, data från Stockholmsenkäten som genomförs bland elever i Stockholms stad. Som redan nämnts skiljer sig frågorna åt i de olika undersökningarna. De tre frågorna från Skolundersökningen om brott har slagits ihop. Här bör det noteras att det i årets undersökning även finns med en fråga om utsatthet för stöld av mobiltelefon, men då denna fråga inte ingått i undersökningen tidigare år har den exkluderats från denna analys. Nedan listas frågeställningarna i respektive undersökning:

Skolundersökningen om brott

Har du någon gång under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...

... någon stulit din cykel?

... någon stulit din plånbok?

... någon stulit annan värdefull sak från dig?

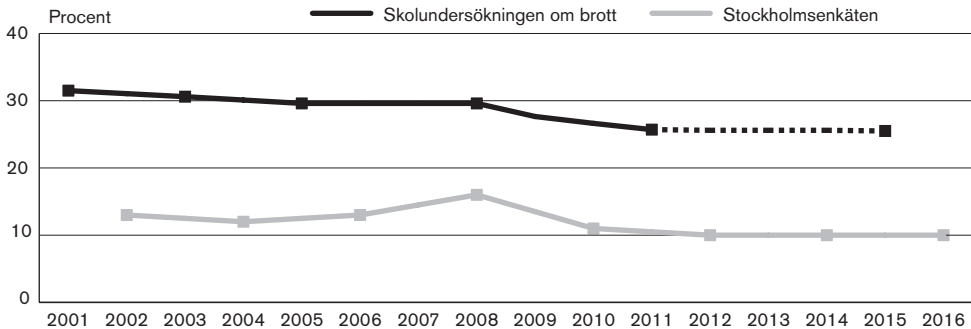
Stockholmsenkäten (Stockholms stad)

Har du varit med om något av följande under de senaste tolv månaderna?

- Blivit bestulen

Figur 20 visar utvecklingen av utsatthet för stöld i de två undersökningarna under perioden 2001–2016. Punkterna markerar de år då undersökningarna genomförts. Som framgår i figuren har relationen mellan undersökningarna sett likartad ut under hela perioden. I båda undersökningarna kan man se en generell minskning i andelen elever som uppger att de utsatts för stöld. Brås bedömning blir därför att resultaten om utsatthet för stöld är jämförbara med tidigare år. Skolundersökningen om brott visar således på en minskning i andelen elever som uppger att de blivit utsatta för stöld under åren 1995–2015, från knappt 32 till 26 procent. Om utsatthet för stöld av mobiltelefon hade inkluderats i denna analys hade utsattheten år 2015 ökat till knappt 28 procent.

Figur 20. Andelen elever utsatta för stöld år 2001–2016. Särredovisning för typ av undersökning.

Delaktighet i grövre våld

Även när det gäller analysen om delaktighet i grövre våld används data från Stockholmsenkäten, utöver från Skolundersökningen om brott. Från Skolundersökningen om brott används två frågor för att fånga in delaktighet i både sådant våld som skett mot personer utanför familjen och sådant våld som skett mot en familjemedlem. Från Stockholmsenkäten används en fråga där det inte specificeras om våldet varit riktat mot en familjemedlem eller mot någon annan person. Frågorna lyder:

Skolundersökningen om brott

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

- Med avsikt slagit någon som inte tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?
- Med avsikt slagit någon som tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?⁴⁶

Stockholmsenkäten

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

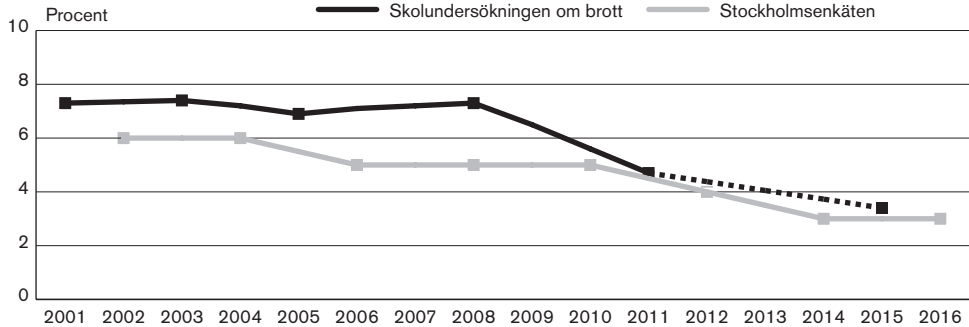
- Med avsikt slagit någon så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?

I figur 21 redovisas utvecklingen av andelen elever som uppger att de begått grövre våld under de senaste tolv månaderna för perioden 2001–2016. Punkterna markerar de år då undersökningarna genomförts. Som man kan se i figuren är utvecklingen likartad i de olika undersökningarna. Brås bedömning är därför att resultaten från de båda frågorna om delaktighet i grövre våld

⁴⁶ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Med avsikt slagit någon som tillhör din familj så att han/hon behövde sjukvård?*

är jämförbara med tidigare år. Andelen elever som i Skolundersökningen om brott uppger att de begått grövre våld låg på en relativt stabil nivå under åren 2001–2008, för att därefter minska fram till 2015. Totalt sett har andelen minskat från drygt 7 procent år 2001 till 3,4 procent år 2015.

Figur 21. Andelen elever som uppger att de begått grövre våld år 2001–2016. Särredovisning för typ av undersökning.

Delaktighet i stöld

När det gäller delaktighet i stöld bygger analysen på de frågor i Stockholmsenkäten som funnits sedan 2004, för att skapa en tillräckligt lång tidsserie, liksom motsvarande frågor i Skolundersökningen om brott. Frågorna lyder:

Skolundersökningen om brott

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

- Stulit eller snattat något i en affär? ⁴⁷
- Stulit något ur en ficka, väska, ryggsäck eller liknande? ⁴⁸
- Stulit något annat som vi inte frågat om?
- Köpt något som du visste var stulet? ⁴⁹
- Sålt något som du visste var stulet? ⁵⁰

⁴⁷ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Stulit (snattat) något i affär eller varuhus?*

⁴⁸ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Stulit något ur någons ficka?*

⁴⁹ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Köpt något som du vet var stulet?*

⁵⁰ Denna fråga har förändrats något sedan föregående undersökning, då den löd: *Sålt något som du vet var stulet?*

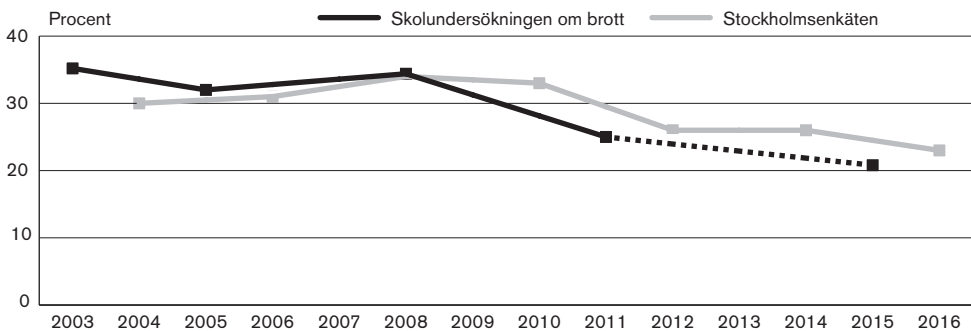
Stockholmsenkäten

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

- Snattat?
- Stulit ur någons ficka?
- Stulit något annat som vi inte frågat om?
- Köpt något som du vet var stulet?
- Sålt något som du vet var stulet?

I figur 22 redovisas utvecklingen av elevernas delaktighet i ovan nämnda typer av stöldbrott under perioden 2003–2016. Punkterna markerar de år då undersökningarna genomförts. Som man kan se i figuren är utvecklingen över tid väldigt samstämmig i de båda undersökningarna. Även när man studerar åren efter den senaste Skolundersökningen om brott (2011) och fram till den nya (2015) har utvecklingen varit snarlik för de två undersökningarna. Brås bedömning är därför att frågorna som rör delaktighet i ovan nämnda former av stöldbrott är jämförbara med tidigare år. Resultaten från Skolundersökningen om brott visar alltså att andelen elever som uppger att de begått någon av de fem typerna av stöldbrott har minskat över tid, från 35 procent år 2003 till 21 procent år 2015.

Figur 22. Andelen elever som uppger att de begått stöld år 2003–2016. Särredovisning för typ av undersökning.

Provot narkotika

För statistik över andelen elever som uppger att de provat narkotika används här data från både Stockholmsenkäten och CAN:s undersökning om skolelevers drogvanor. Frågornas utformning i dessa två undersökningar skiljer sig åt från den fråga som finns i Skolundersökningen om brott, eftersom de handlar om huruvida eleven någon gång provat narkotika, medan frågan i Skolundersökningen om brott handlar om huruvida eleven provat narkotika under de senaste tolv månaderna. Här bör det noteras

att det i årets undersökning även finns en fråga som handlar om huruvida eleven provat att röka spice eller andra rökmixar, men eftersom denna fråga inte ingått i undersökningen tidigare år har den exkluderats från denna analys. Frågorna i de olika undersökningarna är formulerade på följande sätt:

Skolundersökningen om brott

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

- Rökt hasch eller marijuana?
- Provat annan narkotika (t.ex. amfetamin, heroin, ecstasy eller liknande)?

Stockholmsenkäten (Stockholms stad)

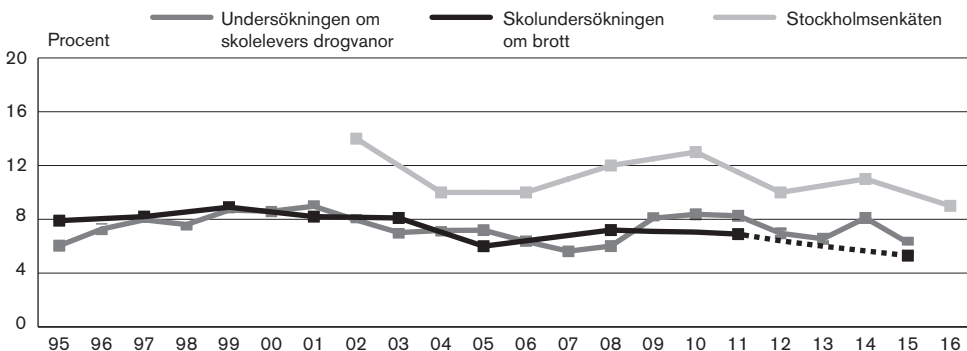
Har du någon gång använt narkotika? (Med narkotika avses t.ex. hasch, marijuana, amfetamin, ecstasy, LSD, kokain, heroin och GHB).

Undersökningen om skolelevers drogvanor (CAN)

Har du någon gång använt narkotika? Med narkotika avses t.ex. hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin.

I figur 23 redovisas utvecklingen av andelen elever som uppger att de provat narkotika, för de tre undersökningarna under perioden 1995–2016. Punkterna markerar de år då undersökningarna genomförts. Som framgår i figuren har utvecklingen sett likartad ut i de tre undersökningarna sedan mätningarna började. Brås bedömning är därför att båda frågorna som rör användning av narkotika är jämförbara med tidigare år.

Figur 23. Andelen elever som uppger att de provat narkotika år 1995–2016. Särredovisning för typ av undersökning.

Andelen elever som i Skolundersökningen om brott uppger att de provat narkotika under de senaste tolv månaderna har legat på en relativt jämn nivå under perioden 1995–2015. Totalt sett har andelen varierat mellan drygt 5 procent och knappt 9 procent.

Även om att ha rökt spice eller andra rökmixar inkluderats i denna analys hade nivån varit oförändrad, då det är så pass ovanligt att elever uppger att de rökt spice eller andra rökmixar.

Slutsatser

Brås sammantagna bedömning är att det är svårt att dra slutsatser om huruvida indikatorerna för delaktighet i och utsatthet för brott, där det inte finns annan tillgänglig data att göra jämförelser mot, är jämförbara över tid eller inte. Som ovan genomförda analyser visar följer flera variabler i Skolundersökningen om brott, trots de förändrade frågeformuleringarna, utvecklingen från andra undersökningar, medan utvecklingen ser annorlunda ut för variabeln som rör utsatthet för våld. Det går inte att utifrån denna analys uttala sig om vad denna förändring beror på. Det är därför även viktigt att man är försiktig vid jämförelser av andra variabler som inte varit möjliga att inkludera i denna analys. Ytterligare analyser av denna art kommer att genomföras av Brå även i framtiden, då fler mätpunkter finns.

Referenser

Aebi, M. F. (2009). "Self-Reported Delinquency Surveys in Europe". I: *Self-Reported Crime and Deviance Studies in Europe*. Brussels: Brussels University Press.

Agnew, R. (2009). *Juvenile delinquency: Causes and control*. Third edition. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.

Andersson, L. (2011). *Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Balvig, F. (2011). *Lovlydig ungdom*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.

Borgers, N., de Leeuw, E. och Hox, J. (2000). "Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality". I: *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, nr. 66, s. 60–75.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Strategiska brott bland unga på 00-talet*. Rapport 2011:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio*Rapport 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet*. Rapport 2015:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016a). *Nationella trygghetsundersökningen 2015*. Rapport 2016:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016b). *Skolundersökningen om brott 2015. Teknisk rapport*. Rapport 2016:22. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

CAN (2015). *Skolelevers drogvapor 2015*. CAN rapport 154. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Chinapah, E. (2000). *Tonårsnormer i förändring? En empirisk studie av 15-åringar i en mellanstor svensk stad 1969 och 1995*. Akademisk avhandling. Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.

Eaton, D., Brener, N., Kann, L., Denniston, M., McManus, T., Kyle, T., Roberts, A., Flint, K. och Ross, J. (2010). "Comparison of Paper-and-Pencil Versus Web Administration of the Youth Risk Behavior Survey (YRBS): Risk Behavior Prevalence Estimates". I: *Evaluation Review*, nr 34 (2), s. 137–153.

El-Khoury B. M. och Sundell, K. (2005). *Elevers normbrytande beteenden. Resultat från 2004 års Stockholmsenkät med elever i grundskolans år 9 och gymnasiets år 2*. FoU-rapport 2005:8. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.

Friends (2016a). *Friends nätrapport 2016*. Stockholm: Friends.

Friends (2016b). *Friendsrapporten 2016*. Stockholm: Friends.

Junger-Tas, J., Terlouw, G.-J. och Klein, M. W., red. (1994). *Delinquent Behavior Among Young People in the Western World*. Amsterdam: Kugler.

Junger-Tas J. och Marshall I. H. (1999). "The self-report methodology in crime research". I: Tonry M. (red.). *Crime and Justice: A Review of Research*, nr 25, s. 291–367. Chicago: The University of Chicago Press.

Kivivuori, J. (2007). *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. Helsinki: Scandinavian Research Council for Criminology and National Research Institute of Legal Policy.

Knapp, H. och Kirk, S. (2003). "Using pencil and paper, Internet and touch-tone phones for self-administered surveys: does methodology matter?". I: *Computers in Human Behavior*, nr 19, s. 117–134.

Litzén, S. (2006). *Oro för brott i urban miljö. Trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm*. Rapport 2006:1. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Lucia, S., Herrmann, L. och Killias, M. (2007). "How important are interview methods and questionnaire designs in research on self-reported juvenile delinquency? An experimental comparison of Internet vs paper-and-pencil questionnaires and different definitions of the reference period". I: *Journal of Experimental Criminology*, nr 3, s. 39–64.

Raghupathy, S. och Hahn-Smith, S. (2013). "The Effect of Survey Mode on High School Risk Behaviour Data: a Comparison between Web and Paper-based Surveys". I: *Current Issues in Education*, nr 16 (2), s. 1–9.

Ribe, M. (1999). "Oddskvoter berättar". I: *Välfärdsbulletinen*, nr 4:1999.

Ring, J. (1999). *Hem och skola, kamrater och brott*. Akademisk avhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.

Salmi, V. (2009). *Self-reported juvenile delinquency in Finland 1995–2008*. English Summary. Research Report, nr 246. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.

Sampson, R. J. och Laub, J. H. (1993). *Crime in the Making. Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge: Harvard University Press.

Sarnecki, J. (1985). *Predicting Social Maladjustment*. The National Council for Crime Prevention Report, nr 16. Stockholm: Liber.

Skolverket (2013). *It-användning och it-kompetens i skolan*. Rapport nr 386. Stockholm: Skolverket.

Statens medieråd (2016). *Ungar & medier 2015*. Stockholm: Statens medieråd.

Stockholms stad (2016). *Stockholmsenkäten 2016*. Hämtad från <http://www.stockholm.se/stockholmsenkaten> 2016-09-05.

Thornberry, T. T. och Krohn, M. D. (2000). "The self-report method for measuring delinquency and crime". I: D. Duffee, R. D. Crutchfield, S. Mastofski, L. Mazerolle, D. McDowall och B. Ostrom (red.), *CJ 2000: Innovations in Measurement and analysis*. Washington, DC: National Institute of Justice.

Bilaga 1. Utsatthet för brott

Tabell 1. Utsatthet för olika typer av brott bland elever i årskurs nio. Särredovisning utifrån olika bakgrundsfaktorer.

	Total utsatthet	Stöld	Miss-handel	Hot	Rån	Sexual-brott
Samtliga	47,2	27,7	18,6	11,3	2,5	15,2
Kön						
Tjejer	48,8	25,8	15,5	14,1	1,3	24,2
Killar	45,2	29,2	20,8	8,3	3,2	6,0
Svensk/utländsk bakgrund						
Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda	45,7	26,2	18,1	10,8	1,9	15,8
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	53,5	31,2	20,1	14,5	2,2	13,1
Utrikesfödd	51,8	34,8	19,9	12,6	5,8	12,5
Boendeform						
Hus	44,1	24,6	17,7	10,3	1,7	14,4
Lägenhet	53,6	33,6	20,0	12,9	3,4	16,1
Skilda/separerade föräldrar						
Ja	54,0	32,4	21,6	14,2	2,8	18,1
Nej	44,0	25,5	17,1	9,9	2,2	13,8
Föräldrars utbildning						
Båda har universitets-/högskoleutbildning	46,9	28,8	16,3	9,7	2,4	16,1
En har universitets-/högskoleutbildning	51,8	31,3	23,8	11,7	3,8	17,6
Ingen har universitets-/högskoleutbildning	52,3	28,9	21,6	16,7	3,2	13,5
Föräldrars sysselsättning						
Båda har arbete	46,8	27,3	17,8	10,4	2,0	15,3
Minst en förälder saknar arbete	49,3	29,6	21,3	14,8	3,8	14,1
Familjens ekonomiska resurser						
Ej svaga ekonomiska resurser	46,1	27,0	17,9	10,5	2,2	14,4
Svaga ekonomiska resurser	62,5	36,3	28,8	23,8	6,8	29,2

Bilaga 2. Delaktighet i brott

Tabell 1. Antal gånger som elever uppger att de begått stöld under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av våldsbrott.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Begått något våldsbrott				
Totalt	73,3	17,9	6,4	2,5
<i>Tjejer</i>	78,4	16,2	4,0	1,3
<i>Killar</i>	68,8	19,4	8,5	3,3
Begått något våldsbrott (exkl burit kniv som vapen)				
Totalt	76,8	16,9	5,2	1,2
<i>Tjejer</i>	81,4	14,6	3,1	0,9
<i>Killar</i>	72,8	19,0	7,0	1,1
Väskryckning				
Totalt	99,2	0,3	0,1	0,3
<i>Tjejer</i>	99,6	0,3	0,0	0,1
<i>Killar</i>	99,2	0,3	0,1	0,4
Haft med sig kniv som vapen				
Totalt	90,8	5,1	1,4	2,7
<i>Tjejer</i>	93,7	4,3	0,8	1,3
<i>Killar</i>	88,5	5,7	2,0	3,8
Hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker				
Totalt	99,1	0,4	0,1	0,5
<i>Tjejer</i>	99,4	0,4	-	0,2
<i>Killar</i>	99,1	0,3	0,1	0,4
Med avsikt slagit någon (ej familjemedlem) så att man tror/vet att sjukvård krävdes				
Totalt	97,3	1,7	0,5	0,4
<i>Tjejer</i>	98,2	1,3	0,2	0,3
<i>Killar</i>	96,6	2,1	0,7	0,5
Med avsikt slagit någon familjemedlem så att man tror/vet att sjukvård krävdes				
Totalt	98,7	0,9	0,1	0,3
<i>Tjejer</i>	98,5	1,0	0,1	0,3
<i>Killar</i>	99,2	0,6	0,1	0,2
Slagit någon så att denne fick ont, men inte så att sjukvård krävdes				
Totalt	77,2	13,6	4,1	5,0
<i>Tjejer</i>	82,0	12,1	2,8	3,2
<i>Killar</i>	73,2	15,0	5,3	6,6
Med avsikt skadat någon med ett vapen				
Totalt	98,9	0,4	0,4	0,4
<i>Tjejer</i>	99,2	0,4	0,2	0,2
<i>Killar</i>	98,8	0,4	0,4	0,5

Tabell 2. Antal gånger som elever uppger att de begått våldsbrott under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av stöldbrott.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Begått någon stöld				
Totalt	62,4	21,2	8,5	7,9
<i>Tjejer</i>	63,4	21,5	9,0	6,1
<i>Killar</i>	61,9	20,9	7,9	9,2
Begått någon grövre stöld*				
Totalt	97,5	1,6	0,4	0,5
<i>Tjejer</i>	98,2	1,3	0,3	0,2
<i>Killar</i>	97,2	1,7	0,5	0,7
Snattat något i en affär				
Totalt	84,1	8,7	2,7	4,5
<i>Tjejer</i>	87,0	7,4	2,2	3,5
<i>Killar</i>	81,9	10,1	3,0	5,0
Skaffat pengar genom att lura någon				
Totalt	90,3	6,1	1,7	1,9
<i>Tjejer</i>	92,6	5,2	0,9	1,3
<i>Killar</i>	88,4	6,8	2,5	2,3
Stulit något från skolan				
Totalt	83,6	10,8	2,8	2,8
<i>Tjejer</i>	85,3	10,6	2,4	1,7
<i>Killar</i>	82,2	10,9	3,3	3,6
Stulit något från hemmet				
Totalt	82,0	9,7	4,7	3,6
<i>Tjejer</i>	77,4	12,1	5,9	4,6
<i>Killar</i>	86,7	7,4	3,4	2,5
Stulit någons mobiltelefon				
Totalt	98,8	0,7	0,2	0,3
<i>Tjejer</i>	99,3	0,5	0,1	0,1
<i>Killar</i>	98,6	0,8	0,3	0,4
Stulit en cykel				
Totalt	92,5	4,5	1,3	1,7
<i>Tjejer</i>	95,5	3,2	0,7	0,6
<i>Killar</i>	89,8	5,8	1,9	2,6
Stulit en moped eller motorcykel				
Totalt	98,5	0,8	0,2	0,4
<i>Tjejer</i>	99,2	0,6	0,0	0,2
<i>Killar</i>	98,1	1,0	0,3	0,5
Stulit en bil				
Totalt	99,1	0,4	0,2	0,4
<i>Tjejer</i>	99,6	0,2	0,1	0,1
<i>Killar</i>	98,8	0,5	0,2	0,4
Stulit något ur en bil				
Totalt	98,3	1,0	0,4	0,3
<i>Tjejer</i>	98,7	1,0	0,1	0,2
<i>Killar</i>	98,2	0,9	0,5	0,4

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Stulit något ur en ficka, väska, ryggsäck eller liknande				
Totalt	95,9	2,7	0,8	0,6
<i>Tjejer</i>	96,5	2,7	0,5	0,3
<i>Killar</i>	95,5	2,7	1,1	0,6
Stulit något ur en källare, vindsförråd eller liknande				
Totalt	97,0	2,0	0,6	0,4
<i>Tjejer</i>	97,8	1,6	0,4	0,2
<i>Killar</i>	96,6	2,3	0,6	0,5
Stulit något annat				
Totalt	92,1	5,2	1,3	1,5
<i>Tjejer</i>	93,2	4,8	1,0	1,1
<i>Killar</i>	91,4	5,6	1,5	1,5
Köpt något som man visste var stulet				
Totalt	95,9	3,0	0,4	0,7
<i>Tjejer</i>	97,7	1,8	0,2	0,3
<i>Killar</i>	94,5	4,0	0,6	0,8
Sålt något som man visste var stulet				
Totalt	97,2	1,5	0,5	0,8
<i>Tjejer</i>	98,9	0,6	0,2	0,3
<i>Killar</i>	96,0	2,3	0,7	1,0

* Stulit moped eller motorcykel, stulit en bil, eller stulit något ur en bil.

Tabell 3. Antal gånger som elever uppger att de begått skadegörelse under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av skadegörelse.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Begått någon skadegörelse				
Totalt	82,1	12,8	3,1	2,0
<i>Tjejer</i>	85,8	11,1	1,9	1,2
<i>Killar</i>	78,9	14,3	4,3	2,5
Med flit förstört t.ex. busstur, gatlykta, ett fönster eller liknande				
Totalt	87,2	8,9	1,9	2,1
<i>Tjejer</i>	91,6	6,5	1,0	0,9
<i>Killar</i>	83,2	11,1	2,6	3,1
Klottrat tags				
Totalt	90,2	6,3	1,6	1,9
<i>Tjejer</i>	90,7	6,5	1,3	1,5
<i>Killar</i>	90,2	6,1	1,7	2,0
Gjort större graffitimålning utan tillstånd				
Totalt	97,9	0,9	0,3	0,8
<i>Tjejer</i>	98,8	0,4	0,2	0,5
<i>Killar</i>	97,4	1,4	0,4	0,8
Utan tillåtelse tänt eld på något värdefullt				
Totalt	97,0	2,0	0,6	0,4
<i>Tjejer</i>	98,2	1,4	0,2	0,3
<i>Killar</i>	96,2	2,5	0,8	0,4

Tabell 4. Antal gånger som elever uppger att de provat samt sålt narkotika under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av narkotikabrott.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Begått något narkotikabrott*				
Totalt	94,3	3,2	1,2	1,4
<i>Tjejer</i>	95,5	2,6	1,0	0,9
<i>Killar</i>	93,7	3,6	1,3	1,5
Provat narkotika**				
Totalt	94,6	3,0	1,3	1,1
<i>Tjejer</i>	95,7	2,5	1,2	0,7
<i>Killar</i>	94,1	3,4	1,5	1,0
Rökt hasch eller marijuana				
Totalt	95,0	2,2	0,9	1,9
<i>Tjejer</i>	96,3	1,6	0,7	1,4
<i>Killar</i>	94,4	2,5	1,0	2,1
Rökt spice eller andra rökmixar***				
Totalt	98,4	0,8	0,3	0,6
<i>Tjejer</i>	98,4	1,1	0,2	0,3
<i>Killar</i>	98,6	0,4	0,2	0,7
Provat annan narkotika				
Totalt	98,4	0,8	0,1	0,7
<i>Tjejer</i>	98,6	0,9	0,1	0,4
<i>Killar</i>	98,5	0,6	0,1	0,7
Använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination				
Totalt	94,8	3,3	0,7	1,2
<i>Tjejer</i>	93,3	4,4	1,1	1,1
<i>Killar</i>	96,6	2,0	0,2	1,1
Sålt hasch eller marijuana				
Totalt	98,2	0,6	0,3	0,9
<i>Tjejer</i>	98,9	0,5	0,2	0,4
<i>Killar</i>	98,0	0,7	0,2	1,1
Sålt annan narkotika				
Totalt	98,9	0,2	0,3	0,7
<i>Tjejer</i>	99,2	0,2	0,2	0,3
<i>Killar</i>	98,9	0,1	0,3	0,8

* I denna kategori ingår samtliga narkotikafrågor förutom om man använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination.

** Hasch eller marijuana, spice eller andra rökmixar, annan narkotika.

*** Detta behöver inte nödvändigtvis vara brottsligt, då inte alla rökmixar är narkotikaklassade.

Tabell 5. Antal gånger som elever uppger att de begått olika brottsliga gärningar under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av brottslig gärning.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Kört bil/mc utan körkortstillstånd				
Totalt	78,6	10,6	4,2	6,6
<i>Tjejer</i>	82,3	11,2	2,5	4,0
<i>Killar</i>	75,2	10,1	5,9	8,8
Använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort				
Totalt	97,2	1,7	0,5	0,6
<i>Tjejer</i>	97,9	1,4	0,2	0,5
<i>Killar</i>	96,8	1,8	0,8	0,6
Brutit sig in i en bostad eller annan byggnad				
Totalt	93,8	4,2	1,1	0,9
<i>Tjejer</i>	94,4	4,1	0,6	0,8
<i>Killar</i>	93,5	4,2	1,5	0,8
Skrivit något eller lagt ut bilder/film på internet för att kränka någon				
Totalt	94,3	3,7	0,9	1,1
<i>Tjejer</i>	95,1	3,6	0,7	0,7
<i>Killar</i>	93,7	4,0	1,1	1,2
Illegal fildelning				
Totalt	61,9	11,8	7,7	18,6
<i>Tjejer</i>	71,4	11,6	7,0	10,1
<i>Killar</i>	53,1	12,2	8,4	26,3
Plankat inom kollektivtrafiken				
Totalt	58,1	17,9	8,2	15,8
<i>Tjejer</i>	55,7	20,1	8,5	15,7
<i>Killar</i>	60,4	16,1	8,0	15,5

Tabell 6. Antal gånger som elever uppger att de skolkat, druckit sig berusade och sniffat/boffat under de senaste tolv månaderna. Särredovisning för kön och typ av handling.

	Ingen gång	1–2 ggr	3–5 ggr	6 ggr eller fler
Skolkat från skolan en hel dag				
Totalt	75,6	14,1	4,9	5,5
Tjejer	73,0	14,3	6,0	6,8
Killar	78,5	14,1	3,6	3,7
Druckit sig berusad				
Totalt	67,2	14,1	7,8	10,9
Tjejer	62,4	15,9	9,0	12,7
Killar	72,1	12,6	6,4	8,9
Sniffat/boffat				
Totalt	97,5	1,2	0,5	0,9
Tjejer	98,0	1,0	0,5	0,5
Killar	97,5	1,1	0,5	1,0

Tabell 7. Delaktighet i olika typer av brott under de senaste tolv månaderna bland elever i årskurs nio. Särredovisning utifrån olika bakgrundsfaktorer.

	Total delaktighet	Våld	Stöld	Skadegörelse	Provot narkotika
Samtliga	48,7	26,8	37,5	18,0	5,5
Kön					
Tjejer	45,5	21,6	36,6	14,2	4,3
Killar	51,4	31,2	38,1	21,1	5,9
Svensk/utländsk bakgrund					
Svenskfödd med en eller båda föräldrarna inrikes födda	50,1	26,5	39,2	17,5	5,1
Svenskfödd med båda föräldrarna utrikes födda	46,5	29,7	35,5	23,4	6,8
Utrikesfödd	41,0	26,1	28,1	15,7	6,2
Boendeform					
Hus	46,3	25,2	35,9	15,3	4,7
Lägenhet	53,8	30,6	41,0	23,0	6,6
Skilda/separerade föräldrar					
Ja	59,1	31,4	47,1	24,4	7,6
Nej	43,7	24,7	32,9	14,9	4,4
Föräldrars utbildning					
Båda har universitets-/högskoleutbildning	47,4	25,4	36,5	17,0	5,4
En har universitets-/högskoleutbildning	55,8	29,7	45,1	22,1	8,5
Ingen har universitets-/högskoleutbildning	44,0	26,2	34,3	21,7	5,8
Föräldrars sysselsättning					
Båda har arbete	49,2	26,4	38,1	17,4	5,1
Minst en förälder saknar arbete	47,0	28,8	34,8	19,2	6,4
Familjens ekonomiska resurser					
Ej svaga ekonomiska resurser	47,9	25,9	36,6	17,6	5,2
Svaga ekonomiska resurser	58,6	40,1	50,8	23,7	9,5

Skolundersökningen om brott beskriver utsatthet för brott samt delaktighet i brott bland elever i årskurs nio. Syftet med undersökningen är att få bättre kunskap om hur vanligt det är att ungdomar uppger att de deltagit i brott eller andra riskbeteenden, samt hur vanligt det är att de utsatts för vissa typer av brott. Sverige tillhör ett av få europeiska länder som har möjlighet att beskriva detta på annat sätt än enbart genom kriminalstatistik.

Dessa frågor är viktiga att belysa eftersom ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling är en återkommande fråga i samhällsdebatten. Det är välkänt att många ungdomsbrott begås utan att de upptäcks och polisanmäls, och att många ungdomar utsätts för brott som aldrig polisanmäls.

Rapporten vänder sig till anställda inom rättsväsendet och socialtjänsten, samt till andra personer som intresserar sig för ungdomsfrågor.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE